

LARSSON I BY, CARL

Två samtal om bönderna och georgeismen.

1914

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

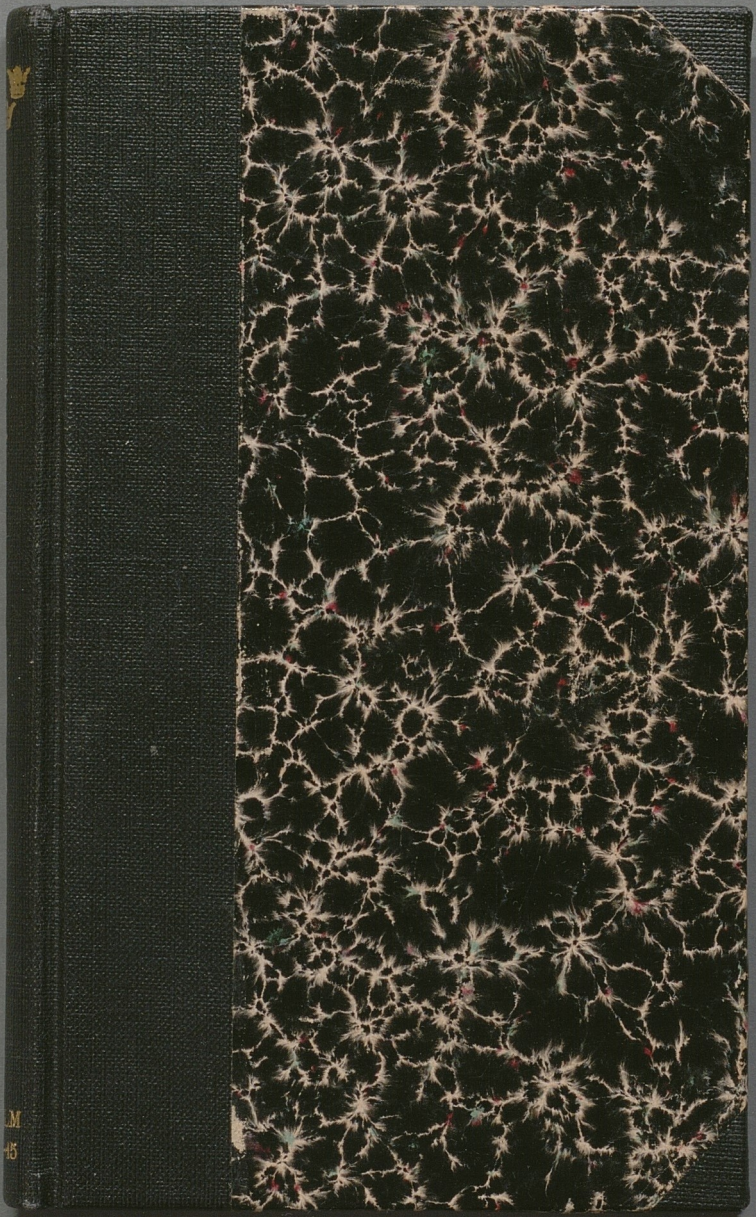
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

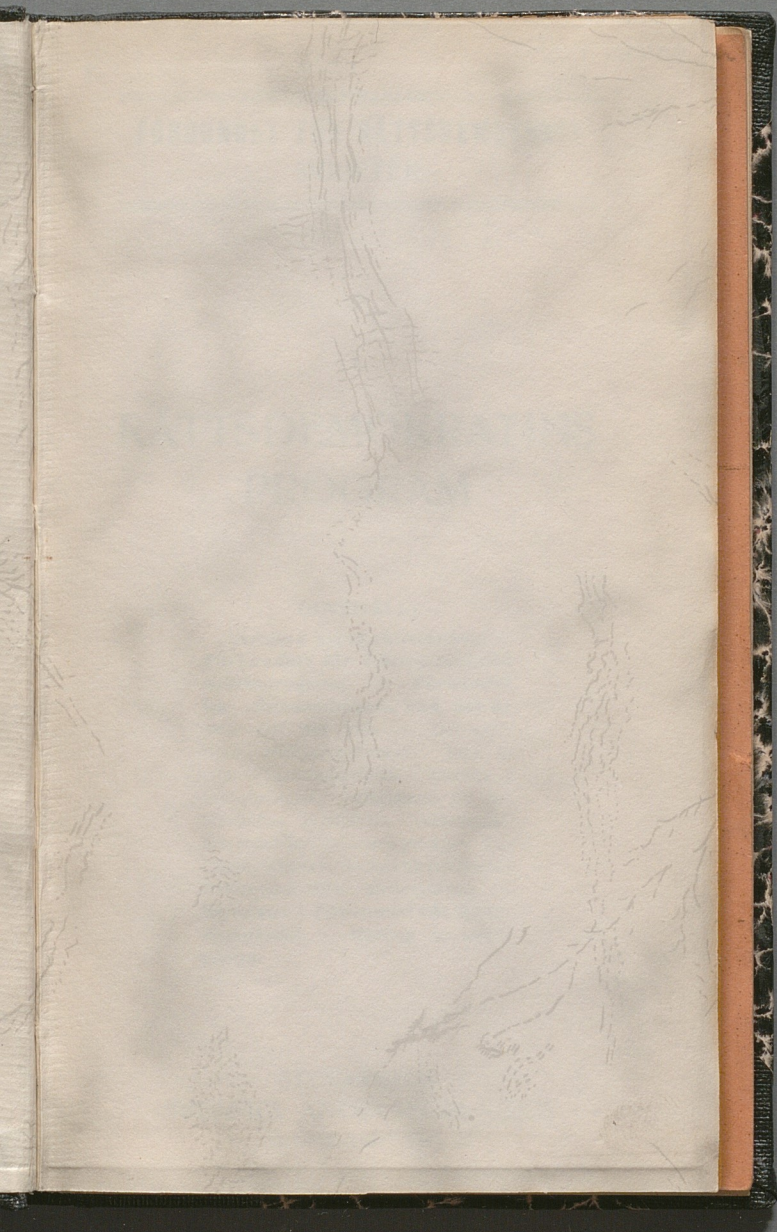
Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

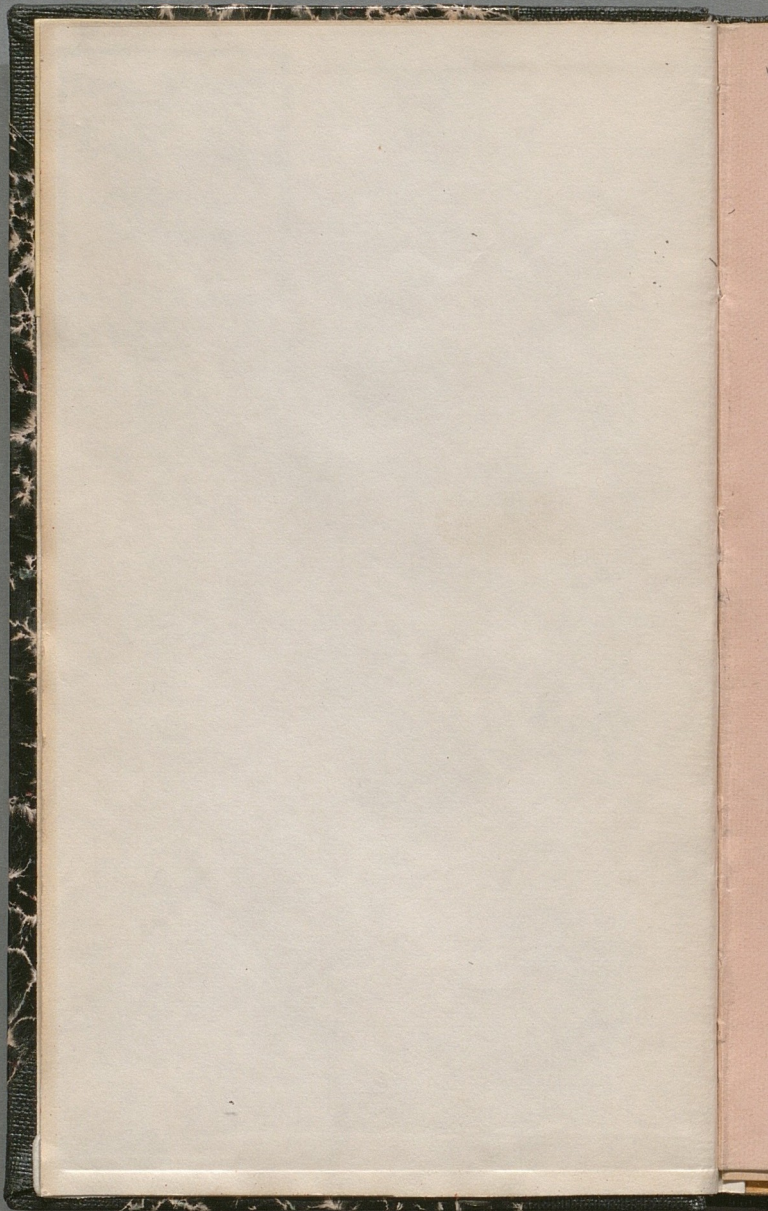
Polit. ekon.

Allm.

Sällsk.

GEMICKES
BOKBINDERI
STOCKHOLM

0

Politikon
Adm.
Sällsk.

FÖRBUNDET FÖR RÄTTSDEMOKRATI
SKRIFTER

II.

TVÅ SAMTAL

OM BÖNDERNA OCH
GEORGEISMEN

AV

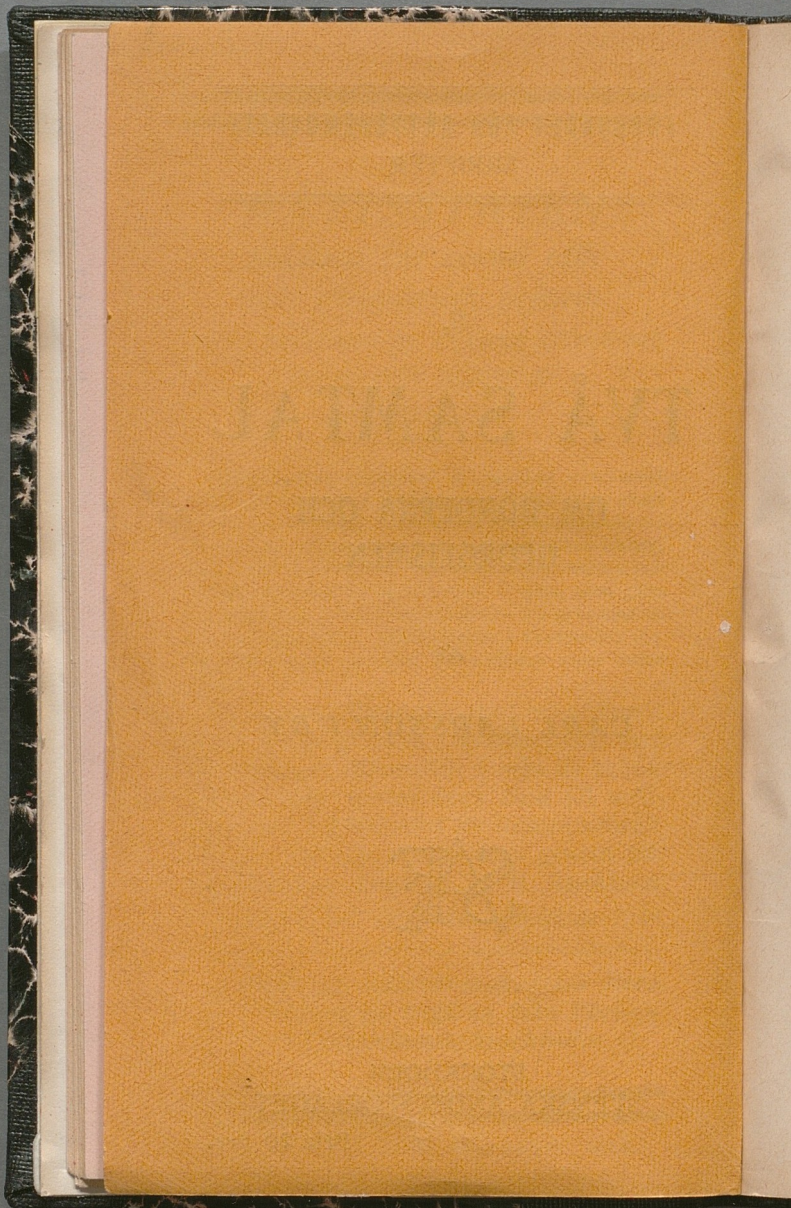
CARL LARSSON I BY

STOCKHOLM
SVENSKA ANDELSFÖRLAGET

1914

Pris 20 öre.

TVÅ. SAMTAL

OM BÖNDERNA OCH
GEORGEISMEN

AV

CARL LARSSON I BY

STOCKHOLM
SVENSKA ANDELSFÖRLAGET

INNEHÅLL.

	Sid.
Förord.....	3
Första samtalet: Rättstaten	6
Andra samtalet: Bönderna och jord- värdeavgiften	34

STOCKHOLM 1914
TRYCKERI-AKTIEBOLAGET THULE

FÖRORD.

När var och en tänker först och främst på sin egen fördel är det snart slut med fosterlandet.

AXEL OXENSTJERNA.

Trots allt som skrivits och talats i jordfrågan och därmed avhängiga frågor är saken långt ifrån klar. Särskilt är böndernas ställning till frågorna och förslagen till deras lösande synnerligen skiftande, och ofta nog inträffar det nedslående faktum, att de inte alls känna till saken annat än genom hörsägner eller genom på annat sätt i andra hand erhållna uppgifter.

Detta att flertalet av våra bönder inte själva tänka och skapa sig en egen åskådning i sin egen fråga är ganska nedslående, men har kanske sina fulla orsaker. Deras ekonomiska betryck, som ofta nog är ganska tungt, hindrar dem att tänka på annat, och deras förlägenhet och bortkommenhet inför nutida politik och världsförbättrarbråk gör, att de inte komma sig för att tänka och bilda sig åskådningar. Härtill kommer deras välgrundade misstro mot det oprövade nya och deras ännu ringa insikt om förmånerna och vikten av samhällning.

Ingen av våra folkklasser är så litet intresserad för sammanslutning som våra bönder, och inom ingen klass är misstron mot varandra så inrotad. Detta är ganska be-

klagligt, men det har som så mycket annat sina orsaker. Man förstår det, och när man förstår, förlåter man.

Men denna likgiltighet inför sin egen livsfråga måste på ett eller annat sätt brytas. Om inte bönderna kunna väckas till insikt om sin hotade ställning och om nödvändigheten att göra något, så riskera de att de andra klasserna, som bättre passa på sina tillfällen, helt och hållet få övertaget.

För att i någon mån bidra till denna frågas övelsning skrev jag en bok »Åtta kvällar», däri jag sökte i samtalsform låta böndernas åskådning komma till synes. Jag vill visst inte påstå att de synpunkter jag däri uttalat äro de rätta, bort det! Snarare bör boken betraktas som inledning till diskussion. Jag framhåller där den s. k. georgeismen som den enda utväg som kan leda till ett bättre tillstånd på området, därför att jag tror det. Men saken kan och bör diskuteras. Kan något ännu bättre komma fram under förhandlingarna och under Edert eget tänkande så är det ju gott.

Huvudsaken är att det slumrande intresset blir väckt och att alla samlas om uppgiften att förbättra. Ett förslag födes ju inte fixt och färdigt att realiserars. Först efter mycket jämkande och justerande blir en sten lämplig till hörnsten, men det brukar ändå synas på förhand om en otuktad sten kommer att betala arbetet som nedlägges på den. Jag betraktar georgeismen som en sådan hörnsten, lämplig att grunda ett samhälle på, därför att den rättsvisepincip

som bildar dess struktur är den bästa borgen för dess styrka som kan önskas.

För att i någon mån söka utreda jordvärdereformens verkan för bönder och jordbrukare i allmänhet har detta lilla arbete ntgivits. De som ha tålamod att läsa igenom »Åtta kvällar» återfinna där dessa tvenne samtal jämte andra utläggningar över de samhällsyttningar, som känneteckna tiden och utgöra den bakgrund, mot vilken vårt stånds tillbakagång avtecknar sig. Mitt uppsåt var gott — att jag inte lyckats förverkliga det, känner jag djupast och bäst själv.

Vördsamt
FÖRFATTAREN.

Första samtalet.

Rättsstaten.

På lördagen, när Lars i Botbo slutat arbetet för dagen och för veckan och klockan började lida mot sju, satte han på sig sin slinkrock och lade på en brasa i kammarn. Så satte han sig ner och väntade på Anders och Per. Hela veckan hade han nu gått och tänkt på vad de talade om sist, och ju mer han tänkte på det, ju mer invecklat vart problemet. Att Sverige sackade bakut, det hade han fullt klart för sig, och var dag skänkte honom bara nya bevis, tyckte han. Nu väntade han grannarna med verklig iver, så att han skulle få avbördas sig allt som jäste inom honom. Han tittade på klockan ideligen, makade på vedträden i brasan och frågade Greta Lisa titt och tätt om hon inte hört till gubbarna.

Greta Lisa skrattade.

— Så pratsjuk du måtte vara som inte kan vänta. De komma väl bara dom hinner. Klockan är ju knappast mer än sju. Dom har väl knappast ätit och stökat ifrån sig än.

Då stampade det på farstubron och

snart inträdde de båda väntade. Per såg korrekt och fin ut som vanligt, nyrakad och med väl tillknäppt rock, och Anders' ögon tindrade av illmarighet och gott lynne.

— Välkomna, sade Lars och skakade hand med dem båda samtidigt, och stig in och sitt. Jag började nästan fundera om ni glömt bort hur vi talades vid sist eller om ni fått förhinder.

— Tok! inföll Anders. Både Per och jag har skyndat oss med kvällsmaten, så vi skulle komma i väg fort nog. När jag satt och åt, kom Per in och var färdig att gå, och då fick jag så bråttom att jag sväljde villt och fick kärnmjölken i vrångstrupen. Jag har hostat hela vägen.

— Hör nu karar, Anders och Per och du Lars, sade Greta Lisa, vill ni inte dricka lite te innan ni blir i farten att prata? Går det som sist, så får ni väl knappast tid sedan.

— Ja, var så goda, instämde Lars. Det blir bara i all enkelhet som vårt stånd ägnar och anstår.

Anders och Per tackade, Anders tog ut bussen och deponerade den i västfickan, tills han druckit teet. Medan de drucko hördes buller i förstugan och Greta Lisa tittade ut i köket.

— Det är en luffare. Kom ut Lars.

— En sån landsplåga, utbrast Lars i det han reste sig och gick ut i köket.

Därinne stod en lång, mörkhyad, kraftfull karl och mumlade något om att få logi. Han var utan arbete, och så här på hösten var det så svårt att få något, och så vidare.

— Har ni klubban? frågade Lars. Till svar framlämnade främlingen en träbit, som han sade sig ha fått i gården intill. Lars tog träbiten och hängde upp den på nyckelkroken innanför dörren och anvisade sedan luffaren en bäddad säng med halmfässing och skinnfällar på vävkammaren, visade på ett fång ved som låg på vinden utom dörren och förmanade logeraren att vara aktsam om elden, varpå han gick ner igen och bad Greta Lisa värma litet mat och gå upp till gästen med.

— Den fjärde i dag, sade han när han slutligen kom tillbaka in till vännerna. Tre vart jag utav med, men den här hade klubban, och då kommer en inte undan.

— Har ni klubba kvar än i Botbo, sade Anders, i Torpet har vi slutat med den för många år sen. Det var en del grannar som alldeles sa ifrån åt både luffare och tiggare, och om dom kom med klubban, så brände de opp den i spisen helt enkelt. Jag snickrade nya klubbor en lång tid, men så tröttnade jag. Det var lönlöst. Och nu är det vi och ett par gårdar till som får ta emot gästerna. Jag hade två logerare i går natt, och det kan nog hända att

det har kommit någon i kväll också sedan jag gick. Det är en pålaga det där ock, när alla pålagor kommer ihop.

— Ja, det är det, instämde Lars, och inte den minsta. I medeltal ett par tre i veckan får man väl beräkna, när "säsongen" är livligast. Det lättar lite på sommarn, men det är väl för att de kunna ligga ute då mera. Jag har då sett "legor" efter dem i mina lador i utägorna, under bottnar och lite varstans. Man ska nästan gå och illfänas jämt att dom ska ligga och röka sina cigaretter och kasta sina tändstickor och tända på. Jag hittade då avbrända tändstickor och gamla cigarettestumpar i en halmstack en gång. Rätt vad det är kan hela gården stå i ljusan låga bara för en sån där lymmel ligger och jäklas och röker under nån botten eller på en höskulle. Vi ser väl i tidningarna också hur ofta det inträffar.

— Månne det är så smått om arbete som dom säger, inföll Anders. Nog tycker jag mig ha sett samma karlar komma igen vart år och kringare också, och för var gång är det samma läte om att brukena "kattar" stora hopar och så blir dom utan "knog". De där två som låg hos oss i natt som var, har varit i Porjus dom, och så vart det slut där, och nu skulle dom ner till Untra-verken och höra sig för. Men inte har jag sett i tidningarna att det är

färdigt i Porjus. Dom trivs nog inte med något jämnt arbete utan trivs nog bäst på landsvägarna, är jag rädd.

— Ja, men nog är det väl mycket ojämnt på industriens område, sade Per. Rätt som det går för dubbla skift, så slår de igen ett tag, och då får arbetarna ta vägen vart dom vill. Och när dom nu inte får arbeta så länge så kan dom väl inte få ihop något kapital utan står där med två tomma händer. Och vad skall dom taga sig för?

— Ja, nog är det sant, genmälde Lars, men om inte spriten vore, så nog kunde dom få så mycket över, så det räckte fram tills det vart gott om arbete igen, för inte tjänar dom så lite på brukena nu inte. Jag mins väl när järnvägen byggdes här igenom socknen.

— De där schaktarlagen som dom hette, dom tjäna då en fem sex kronor om dagen, men dom arbeta inte mer än fem dagar i veckan. Söndag och måndag söp dom. Största delen gjorde heller aldrig rätt för kvarter och mat där de bodde, utan gav sig i väg helt enkelt, och var skall en ta igen dom? Som skomakar Lundkvist; han fick gubevars mycket arbete han den tiden med att göra storstövlar och laga åt rallarna. Och om likvidsdagarna skulle han väl passa på och få betalt. En del fick han väl av, men största delen smet ifrån betalningen. En lymmel särskilt, en s. k. bas som hette "Pontonjär-

Nisse" hade också beställt skor av Lundkvist, och så när likvidsdagen vart, och Pontonjär-Nisse kom ut från kontoret med likviden, så krävde Lindkvist förstås för stövlarna. Då strök den där rallarlunsen Lundkvist om näsan med sedlarna och sade: "Du får känna vädret av pengarna, men inte mer." Och inte fick Lundkvist ett öre heller. Nog är det oförskämt. Han söp opp vartenda korvöre sedan den där rallaren, och så rymde han från kvarteret fast han var skyldig för två månaders logi och kost. Och han var väl inte den enda. Det hörde till och med till undantagen att någon betalte. Då var det ju goda tider förstås. Banor byggdes ju både här och där och hyttor och verkstäder på brukena, så när dom tröttat på ett ställe så var det att ge sig av till ett annat och låta likatocke. Och så när det stramar till på alla håll så är det att gå land och rike kring och tigga rent av — leva på de "förbannade bönderna". Bönderna äro bra att ha då igen, när det är tomt i taskan.

— Tänk att vi bönder ska liksom föda hela landet, inföll Anders. Både kungar och kejsare och påvar och ända ner till luffaren så ska vi föda. Det är jorden ändå i alla fall som är det enda en har att lita på när det gäller maten. Om inte vi plöjde och körde och sådde och slet en hund, så vore dom nog inte så gökuga borta i städerna och på bru-

kena. Ibland har jag funderat på vem det är som får släppa till allt och får bära allt och jag tror att det är vi bönder. Som nu vid ett stort bygge, som en banbyggnad och så där vidare, då kommer det pengar i rörelse, en hel del banker och rika gubbar bygger och ställer i gång stora arbeten. Folk strömmar till och tjänar bra. Så super dom opp största delen och de pengarna går väl tillbaka till spritbolagsgubbarna, kommer in i bankerna och ut i rörelsen igen, men vi få dra veven för mat och kvarter åt rallarna, får skänka bort det helt enkelt. Men vart tar det vägen. Man säger att lantmannaprodukterna stiger, men vad gör det, när matgästerna rymmer från räkningarna?

— Ja, är de inte lika i fredstid, har så när sagt, sade Lars. Om man ser på stora städer. Ett sådant liv och sådan rörelse det är på kajer och bangårdar. Där lossas skeppslaster spannmål och andra jordens frukter ur fartygen, fraktas med åkare till stationerna och lastas på vagnar och föres vidare. Så många händer som skall lyfta en mjölsäck, innan den kommer fram till den som bakar den, och sedan skall en hel hop händer handskas med mjölnypan innan den äntligen kommer i munnen på den som skall äta. Och så många händer som inte lyfta varken mjölsäck eller brödbulle, och ändå leva dessa händers ägare bättre än de andra. Om

man ur vimlet på en stadsgata skulle utsovra de verkligt producerande så skulle det inte märkas mycket. De icke producerande skulle vara så många ändå att det just inte märktes. Societetsdamerna, som gå på promenad, flanörerna som flanera, biografvaktmästarna och brokikarna, mäklare och jobbare, skulle nog kunna befolka gatorna ändå. Och alla ska de leva, det är ju klart. Och många leva bättre än producenten. Nu få vi betala en säck jordnötskakor med 14—15 kr. plus frakten, en 15,10 kan vi säga den kostar oss när vi tar den från vagnen vid stationen. Nu undrar jag vad den som odlade jordnöten fick för den? Det är nog inte hälften. Den bonde borta i Frankrike som sålde jordnöten till uppköparen har kanske lika svårt att få sin ekonomi att gå ihop som vi, men mellan oss på både fransk och svensk botten är det en hel massa händer som välsignande läggas på säcken och göra den så dyr. En gång sålde jag potatis åt en uppköpare nere vid stationen. Han kunde inte ge mer än fyra öre litern, var det likt det? Han svor att han inte fick mer än fem själv i Stockholm. Han ljög nog men det blir hans sak. Jag behövde pengar och han fick partiet. Så var jag i Stockholm en gång och frågade för ro skull en ilsken Munkbrofru vad potatisen kostade. "Tolv öre litern. Det är min anda och själ ett rövarpris. Ska

herrn ha några liter?" Nej tack, jag bara frågade för ro skull. Då överöste hon mig med ovet, skällde bonddrulle och så där vidare, men jag fick ju ändå veta priset. Åtta öre dyrare alltså var potatisen när den kom till den som skulle äta den. Den potatisen var väl också bra hugnad med handpåläggning.

Och andra mellanhänder ha vi. Som i dag har jag haft besök av åtta säger 8 agenter och affärsmän i olika branscher. Dörren har gått som en skedklave nästan hela dagen. Först i morse strax efter frukosten kom det en ung smålänning med vävnader. Han var skön och parfymerad, bockade och sade herrn och frun och gick på som en predikant. Ja, Greta Lisa köpte en bordduk för att slippa, och så hade vi fred en timme tills nästa man kom med vävskedar. Han var från Oxberg och hade ordet i sin makt han också. Sedan han förökat vårt bohag med ett par skottspolar och skämt ut alla vävskedar vi hade förut, drog han sina färde och mötte på farstubron en symaskinsagent, som pratade för Singer Central-Bobbin så fort han kom inom dörren. Äntligen gick han efter att ha lagt kvar en hel del cirkulär och reklamtryck. Nästa man var en ung man med ett sliskt utseende och en skrikande gul och blå halsduk. Han frågade om inte en symaskinsagent va-

rit in, och när vi jakade, frågade han yttermera: "herrskalet köpte väl inte" Nej det ska gud veta. "Det var bra det, herrskalet", och så drog han på med Huskvarna och talade om Sverige och välstånd åt folket och gynna svensk industri och allt det där. Han gick an som en linbråka och till sist måste Greta Lisa avtäckta sin Frejasymaskin och då gick han då äntligen, men naturligtvis var hans maskiner betydligt "moderniserade" än vår skrambuling. Nästa var en förfrusen usling som ville att vi skulle låta förstora våra fotografier hos Norrköpings elektriska förstöringsaffär, fin-fin firma, förstklassigt arbete, billiga priser och så vidare. Han fick värma sig en stund med pratande, men inte tinade han upp varken Greta Lisa eller mig. Efter honom kom en gammal skojarkäring som sålde "mackotröjor" och tiggde kaffe. När hon gick viskade hon att hon hade "makurjum" också. Hon hade då traditioner åtminstone, för så långt jag kan minnas tillbaka så har hon gått här. Den därnäst var en f. d. bonde från uppsocken som slagit sig på egendomsaffärer ihop med en f. d. skrivare. De kalla sig Pettersson och Pille, och nu ville han veta om inte jag skulle vilja sälja gården, så skulle han "med största nöje förmedla affären". Jag körde ut avfällingen, men välklädd var han, så nog lönar det sig att vara parasit. Och den

sista slutligen var Nergårds-Pelles snoriga pojke. Han hade en priskurant från Åhlén & Holm och ville ha beställning på visitkort och fotografialbum och diverse julgransgrannlåt. Han hade en större order som skulle avgå, och om jag nu beställde, så skulle jag kunna få det om en vecka. Tackar jag. Jag erbjöd ynglingen arbete med huggning i skogen, men då gick han. Han var den åttonde, och så har jag en luffare på vävkammarn.

— Ja, det är gott om folk som ingenting vill göra, sade Anders.

— Ja, det är det verkligen, sade Lars. Åtta på en dag. Åtta dagsverken som kunde användas bättre. Värst är det väl ändå med Pettersson i Sammilsbo, han som ville att jag skulle sälja gården. Det är då parasiten i den mest ohöljda form. En som själv varit bonde ska nu gå och hjälpa till att göra alla sina likar hemlösa. Och nog gör den där firman fina affärer. Pettersson är hemma i facket, förstår sig på både skog och jord och det ena med det andra, och den där Pille har han med för skrivningens skull. Nu är dom möra i mun förstås och erbjuder sig att annonsera ut gårdarna och förmedla köpet och hålla auktion och så vidare, allt mot en liten procent. Och bondkrakarna som ska sälja, dom är glada att slippa ifrån allt det där. Det är ju besvärligt förstås att annonsera

och krångla och prisa sitt eget inför misstänksamma spekulanter. Och så är det väl tråkigt ändå, när dom ska gå som sparv från ax. De här eigendomsagenterna dom är som en sorts begravningsentreprenörer tycker jag. Dom sköter om allt som ska göras och den säljande slipper känna sig uppriven allt för mycket.

— Var det Pettersson och Pille som sålde Oppstu-Anderses gård också, avbröt Anders.

— Nej, det var en polis borta i Brackhola, som också har en sån där agentur. Han förtjänade nog något hundra på den affären kan jag tro. I Norbo finns det en sån där agent och i Gryta en, och i den här socknen ha vi nu den här Pettersson och skivarpojken, så nog ser det ut det skulle räcka till. Där borta i Strömnor där springer dom som grå katten alla agenterna och köpas om gårdarna. En stor del av gårdarna där har väl varit sålda en två, tre gånger, och för var gång blir gården sämre förstås. Strandmans-Peters ställe, det har då sålts sex gånger i mitt minne. I höstas vart det väl sålt åt en ung karl från Gävle. Han skulle bli småbrukare kan tänka och ha getter, höns och kaniner och så där vidare. Han har väl läst i böcker om hur bra en småbrukare har det.

— Nå, hur gick det, frågade Per.

— Ja, jag känner inte till förhållan-

dena riktigt, men jag hörde talas om att han skulle sälja igen och flytta tillbaka till Gävle. Inte kunde det gå, det är då alldeles omöjligt. Han fick väl bara göra ända på de fattiga slantar han hade. Gården är för liten att bära sig utan biförtjänst. Jag hörde tal på att kaninerna dog för honom, och hönsen ville visst inte värpa förr än på våren och då föll äggen i pris. Höns är ju envisa att hålla sig till sin natur. Getterna vet jag inte hur det var med. Dom kan nog vara lidliga dom med när det gäller. Men äta ska dom ha både höns och getter om dom nu värper och mjölkar eller inte. Det är så med jordbruk att de ger inte pengar och ränta på pengarna strax, och har en då inte rygg att stå emot tills det blir bättre, så går det inte alls.

— Ja, men det finns ju egnahems-lån, sade Per. Har inte den där unge mannen kunnat taga ett sånt?

— Jo, svarade Lars, men ser du, det lär vara en gammal gård med åbyggnader hurudana dom nu var, och på en bebyggd lägenhet får man inte egnahems-lån. De äro avsedda att uppmuntra nyodling och utbredande av odlingen. Ett lofvärt syfte i och för sig själft, men jag förstår inte varför man med stora kostnader skall framskapa en ny typ av jordbrukare och under tiden låta de andra försvinna. Bönderna gå tillbaka i betydelse med

var dag. Den ena efter den andra sätter i nycklarna och går, och ingen bryr sig om det, och under tiden skriver man och talar och larmar och står i för att hjälpa fram småbrukaren, tidens yngsta och käraste barn. Det är otaliga arkitekter som slagit sig på att rita småbrukarehem, hemtrevliga och vackra, men bara med det felet att byggnaderna bli för dyra. Och så är egendomarna för små. En småbrukare skall visst leva på solsken och luft tro de sakkunniga, eftersom det ser ut. Nu är det så att för en jordbrukslägenhet inte utlämnas högre lån än 5,000 kr., d. v. s. $\frac{5}{6}$ av lägenhetens värde. Lånevillkoren äro liberala, men om han nu skall bygga hus och etablera sig, så försvinner dessa 5,000 kr. som snö i april. Och räcker inte heller. En sån där läcker småbrukarboning som man kan få se på utställningar och i böcker kostar minst 4,000 kr. bara den, och så uthusen, kreaturen, redskapen och odlingskostnaden till, om nu lägenheten är odlad, och det ser väl statsmakterna helst, och hur går det då? Jo, han är ruinerad, innan han tagit första spadtaget på sitt bonderi. Varför inte meddela lån åt köpare av bebyggda lägenheter? Eller åt bondsöner som vilja övertaga sina fäders gårdar? Nej, så långt har man inte tänkt. Det är en hel hop teoretici som sitta och göra upp en massa planer och recept till missförhållande-

nas botande, men när det skall praktiskt tillämpas tillstöter en hel mängd nya okända faktorer som inte doktorerna veta om, och så går det inte. Det är så med allting för resten. En förslagen hjärna hittar på en metod som påstås skall kunna hjälpa, och förefaller också kunna det i viss mån, men uppfinnaren stärker sig själv med ett påstående att medlet hjälper för allt. Äro vi inte till leda övertygade om att Salubrin hjälper för allting, från tandvärk till liktornar, och ha vi inte hört att Lazarol bräcker Salubrin och Lyp-tol Lazarol? Jo då, det står i första tidning. Vet vi inte desslikes att Wiltons blodkraftpiller botar alla sjukdomar, från kräfte till munläsa, och att Kuro Soda Extrakt är ändå bättre. Och att Lecin botar det som Wiltons blodkraftpiller inte orkar med, såsom ock att allt detta fördunklas av Sanatogen. Det står i tidningen och vitsordas av Andersson, Pettersson, Lundström och Algot Sandberg, så nog är det sant. Lika sant som att folk är lika sjuka ändå.

Och när det gäller att bota en sjuk statskropp är det likadant. En hel del människor kokar ihop en mixtur och basunar ut den på gator och torg. "Köp min reform, botar den sociala frågan på två dygn!" Det är förvånande vad man mognar fort till reformator i våra dagar. Du Anders, läs ett par tidskrifter, bevista ett par kurser, så är du mogen

sedan att reformera. Skriv och stå i, tala och gå på som en metodist, så är du snart ett skinande ljus. Vem som helst står den banan öppen. Den där Pettersson som var in i dag, visste inte han så väl att jordbruket inte bar sig? Och visste han inte att en bonde förtjänade mer på att sälja gårdar än bruka dem? Jo då! Han satt inne med lösningen han till allt eländet. Och det var genialt enkelt: sälj gården och bliw egendomsagent! Och från hans synpunkt var det ju alldeles rätt. Så hade han gjort, och han är bättre klädd nu, har större inkomster och ett lättare arbete. Och många resonera som han.

Här reformeras och reformeras, talas och skrives, men inte kan jag se att det blir bättre på något håll. Gott om pengar är det, så det flyter av pengar, men ändå har ingen några pengar i behåll. Arbetslönerna är så höga, så att man snart kan räkna ut vad det kostar att få en spik inslagen i ett bygge, men när hösten kommer är det lika tomt i pungen. Ingen sparar av överflödet. Jag hade en dräng i fjol som skulle ha 25 kr. i månaden och allt fritt. Till och med att han fick en del gamla kläder som jag vuxit ur men som för honom dugde bra i arbetet. Ja, när hösten kom och han skulle flytta hade han inte ett öre att fordra. Men efteråt fick vi bära ut famnfyllor med urrökta cigarrettaskar, gamla socialisttidnin-

gar och annat slarv. Nu är han agitator för "framtidens idéer" och håller föredrag om "det nya samhällets utvecklingslinjer" och mera sådant och är visst påtänkt till president, när Brandungen och Blåsvädersklockan berett marken för republiken.

— Hur tänkte sej din dräng republiken och framtiden och allt det där? frågade Anders.

— Jo, han ville att alla som hade pengar skulle tillfångatagas och så skulle pengarna delas ut på alla proletärer. Han hade räknat ut, att på hans del skulle komma 3,500 kr., och det skulle räcka, menade han. Då skulle han få röka cigaretter så mycket han orkade. Än sedan då, brukade jag fråga, när tobakshandlarn fått dina 3,500 kr., hur ska du då göra? Då gör vi ny delning, svarade han, eller också ett krig. Det är deras uppfattning om socialdemokratien. Nog är det tråkigt, att sådana typer kunna uppstå. Och publik kunna de alltid påräkna hur vansinniga än deras teorier äro. Ingenting är väl i våra dagar billigare köpt än en applåd och ett bravorop. Man stänker en del fraser omkring sig, vispar det gamla språket till lödder och skum med flinka tungor och lika flinka pennor; alltid är det någon som imponeras. Men det hela blir bara oreda. Det är så många röster som hojta och så många som vifta med sin lilla reform, att ingen vet

snart vem han skall följa. Man får till livs så mycket bisaker och strunt att man aldrig får tid eller tillfälle att se till var orsakerna äro och sätta yxan till roten. Samhällsträdet är risigt och illa växt med röta i stammen och massor av förtorkade grenar. Och alla reformatorer leta rätt på sitt ställe, där de plåstra och bota alla med sitt plåster. Lazarol är bättre än Salubrin och Kurol-Soda-Blodkraftpillerogen är naturligtvis ändå bättre. Men ändå blir det inte bra i samhällskroppen, snarare sämre.

— Jag säger som Pilatus, vad är sanning? sade Per i Gropen. Var är roten till det onda?

— Ja, säg det, svarade Lars. Var brukar roten vara? Jo, i jorden. Jordfrågan måste lösas på ett eller annat sätt, men så att brukandet av jorden blir det förhärskande och väsentliga. Statsmakterna måste skapa en jordbesittning som inte ruinerar den besittande. Nog måste eller borde väl ändå själva livsmedelsframställandet vara det arbete som lönade sig bäst, men så är det inte nu. Se på Pettersson och Pille. Det lönar sig bättre att mångla med jord än att bruka den. Där är kärnan. Jordbruket betalas så klennt att det lönar sig bättre att mångla med dess frukter. Mellanhänderna äro i bättre ställning än producenten.

— Ja, men nu, när det lönar sig bätt-

re att vara mellanhand än att framställa värden, så skulle väl arbetet betalas ändå mindre då om mellanhänderna och ockret försvunno. Det går väl inte att skapa mera värden än som förbrukas och mellanhänderna ha ju sitt enda berättigande däri att de främja omsättning? sporde Anders.

— Ja, visserligen främja de omsättningen. Nergårds-Pelles snoriga pojke som var in i dag, han ville ju främja omsättningen av visitkort han och fotografialbum. Men inte vinner någon på att den varans åtgång främjas. Jag behöver varken visitkort eller album. Här har producenten skapat ett behov i stället för att behovet skapat en producent. Industrien har ju snärjt in oss i en hel härva av halva behov, d. v. s. det blir ett behov så snart vi vant oss därmed, men ursprungligen är det inte ett behov, ett verkligt behov. Det utvecklas inte på naturlig väg utan på konstlad, framjobbad väg. Och det går till en tid. Nu ha vi ju en hel massa människor som leva på att förmedla varor och framskapa behov av nya varor, och följderna blir att vår köpförmåga är ansträngd till det yttersta. Alla värden drivas upp på konstlad väg, vi lyftas så att säga upp av en frammanad våg av krystade värden, men den vågen kan naturligtvis inte stiga i evighet utan måste falla tillbaka. Det är överproduktion på allt utom på köp-

förmågans område. Hela systemet är inte baserat på naturlig grund och därför vacklar den beständigt. Vi får inte jordbruket att gå ihop därför att jordvärdet är uppjobbat för högt. Skogarna äro höjda i värde, det färdiga virket ännu högre, byggnadernas värde ändå högre och slutligen har själva arbetet blivit så mycket värt, att det inte lönar sig att lägga ned det. Då lönar det sig bättre att mångla med jorden. Det är hela knuten det. Nej, staten skulle förhindra mångel med jord helt enkelt, och dess värde skulle bestämmas av dess förmåga av avkastning. Då hade man en enkel och solid grund att utgå ifrån. Och efter detta jordens skiftande värde skulle skatter och pålagor beräknas, d. v. s. jordvärdet skulle ligga som grund för hela samhällets skattebyggnad.

— Ja, men då finge vi som hade jord hela skatten övervältrad på oss, invände Anders. Om jorden är för högt värderad nu, som du säger, Lars, och inte kan bära sitt eget värde — jag menar inte förränta sig, det bleve väl ändå värre sedan om jordvärdet föll. Då föll väl hela samhället med agenter och alltihop i en hög. Då finge vi betala hela skatten då, alla F-båtar och knektlöner och skollärare och alltihop?

— Nej, det tror jag inte, svarade Lars. Ser ni om jordvärdet fölle så räntade sig arbetet på jorden genast. Vi komme visserligen in i en lägre räkning så att

säga. Vi finge inte så många kronor för vårt arbete kanske, men var krona räckte längre. Och så finns det ju en massa jord som inte är värd någonting nu, men som om jordvärdet allmänt bleve lägre genast skulle tagas i anspråk antingen för odling eller för andra ändamål just därför att det då betalade sig att bruka eller på annat sätt nyttja den. Vi som bor långt ute i en avlägsen landsända kunde väl inte få så högt jordvärde som en som bor i närheten av en stad och får sälja sina produkter i staden eller sin jord till tomtor. Tomtjobbarna skulle försvinna, emedan den dylik jord drabbande höga skatten skulle tvinga ägaren att bygga. Och när tomtägaren tvingades att bygga, så skulle hyrorna sjunka och hyresgästens direkta skatteförmåga bli i motsvarande mån större. Alla jobbare skulle tvingas till produktivt arbete just därför att det inte längre lönade sig att jobba.

— Skulle inte jobberiet betala sig, frågade Anders. Vad är det för ett förlovat land du utmålar för oss fattiga barn? Jordjobbet möjligen. Pettersson och Pille finge kanske gå hem och lägga sig, men alla andra jobbare då. Förstoringsagenterna och symaskinsdito och alla de andra bleve nog kvar, och luffare finge vi allt härbärgera. Jobbare är nog så inväxta i samhället

som laven på trädet, så dom blir vi nog inte av med.

— Ja, svarade Lars, laven på trädet, är inte det ett bevis på att trädet är sjukt kanske. Visserligen sitter den bra fast, om du tager och skrapar eller smörjer på någon samhällelig patentmedicin, men kan du kureras själva trädet så att det blir fullt friskt, så försvinner laven av sig själv. Ett friskt träd har aldrig lav eller mossa, det vet du.

— Ja, det vet jag, men jag förstår inte hur jordvärdets reformering skulle få trädet friskt?

— Jo, ser du, därför att det hela grundas på rätten, och rätten, den verkliga ofördunklade rättvisan är den enda jordmån som är sund för samhällelig växt.

— Ja, om man bara visste vad som vore rätt, sade nu Per. Man har anklagat Pilatus och ansett honom för en mes i nära 2000 år, därför att han frågade vad som var sant, när båda partierna tjöto att de hade rätt. Jag tycker det var en förnuftig ståndpunkt.

— Ja, det förstås, genmälde Lars, men om alla bara frågade vad är sanning? vad är rätt? men ingen sökte efter den, så funne mänskligheten den aldrig. Pilatinaturerna söka aldrig utan bara vackla emellan olika ståndpunkter, därför är Pilatus inte så synnerligen populär.

Men inte kan jag säga heller vad som är rätt under alla förhållanden och i synnerhet inte vad som är rätt från statlig synpunkt. Den enskildes rätt och statens, d. v. s. många enskildas rätt skilja sig nog i många fall. Den enskildes samvete och det statliga samvetet äro två skilda saker. Jag kan som enskild man ha det känsligaste samvete, jag vill inte göra en mask för när, men mitt medborgerliga samvete är obefintligt eller inte det minsta odlat. En människa har i våra tider inte bara värde som individ utan också som medborgare, och allt efter som staten utvecklas, så blir det nödvändigt att den enskilde jämte sitt privata samvete odlar sitt samhällliga. Det är i detta som det brister. Vi ha inte genomträngts av allmänandan riktigt, utan ännu är det i viss mån ett allas krig mot alla inom samhället och inom lagliga former. Lagen når oss inte, men det hindrar inte att vi synda ändå. Ser ni, gubbar, nu är samhället ett så invecklat maskineri att det för att gå lätt och väl fordras att varenda liten kugge gör sin plikt utan allt för stort knorr och utan allt för stora anspråk på frihet för sig själv. Det måste uppstå en ny moral, samhällsmoralen, innan det hela blir bra. Hittills ha präster och andra botfärdiga bråkat med en lämplig moral för den enskilde som sådan, men en moral för samhällena och

för den enskilde som medborgare ha vi inte. Därför är det som det är. Som rättesnöre för denna nya moral ha vi inte annat än rätten, det är för resten det enda som kan tjäna som grundval för all moral, både enskild och offentlig. Du minns hur Lars Persson i Älvbyn sade i världen, han var ju en s. k. sockenpåve han, före vår tid, och när han skulle formulera den enskildes ställning till det hela, sade han: "När jag fått min del fullt ut, och litet av de andras, då är det rätt delat." Han vart, som du minns, död och begravnen under stora ärebetygelser, prästen läste en grann personalia, och på graven restes en vacker sten med förgylld inskrift: "Här vilar" etc.... Denna Lars Perssonmoral är ännu den förhärskande och livet belönar dess anhängare nu som förr. Vi till exempel, som producera livsmedel och det mesta av vad samhället behöver till sitt uppehälle och nödtorft, få inte vi slita hela vårt liv för ringa eller ingen lön och till och med som Oppstu Anders och Fiskar Erik gå från gård och grund, då där- emot de som mångla med våra och andra producenters skapelser och värden bli rika och ärade. De ta ut sin del eller rättare de taga andras del och leva flott på. Så har det varit från tidens begynnelse. Vem täljer småfolkets tusenåriga lidandes saga? Ingen. Men feodalherrarna, adelsmännen, furstar-

nas och tyrannernas liv och handlingar ha gått till eftervärlden. Det är dessa klasser, rövarklasserna, som ha skapat historien och i viss mån också skapat åskådningarna. Nu rövar man ju inte ifrån bönderna med svärd och våldgästning, men man rövar ifrån oss frukterna av vårt arbete med pennan och med lag och rätt på sin sida. Världen är som ett stort grönfodersfält och människorna äro djuren. Den som har de bästa hornen och kan försvara sin bit får ta den, och den som inte kan försvara sin blir utan, han har ingen rätt till grönfodret. Och när dessa djur nu ska formulera sin samhällsmoral, så säga de: "min del de är vad jag kan komma över och samtidigt klara mig för lag och straffarbete", och inom den gränsen kan man minsann få så att det räcker. Vara rövare och ändå präst, det är idealet. Sedan Vanderbildt och Rockefeller med ett par penndrag ruinerat tusenden gå de i kyrkan och höra på predikan, sjunga en psalm, ta nattvarden och gå styrkta därifrån till nya, fullt lagliga rövbragder. Och små Vanderbildtar och Rockefellerrar ha vi också, som inte äro så geniala rövare utan endast ta sin föda från de andra eller låta andra föda sig — agenthären, de åtta som varit in här i dag och den nionde som ligger på vävkammarn och snarkar, som jag hoppas.

Det är medvetandet om rätten som

skall odlas. Det nya samvetet som skall väckas, då blir världen frälst men knappast förr. Kristendomen har i världen infört samvetet som rättesnö-
re för den enskildes moral, och präster-
na ha fastslagit läran i dogmer, men nu
behöva vi en ny religion igen, eller en
utveckling av den gamla, tillämpad på
det nutida samhällslivet, med 10 nya
bud: Du skall, och Du skall icke, som
säga oss i korta, kärnfulla satser våra
skyldigheter mot samhället.

Nu är det ju ofantligt svårt att veta
vad som verkligen är rätt. Man skulle
ju kunna formulera det första budet så:
Du skall icke tillfoga en annan orätt, av
vad slag det vara må! Och i förkla-
ringen skulle det stå: Vad är det? Jo,
det är att icke någonsin låta sina egna
rörelser inkräkta på eller hämma någon
annans rörelsefrihet. Huru sker det?
Jo, genom att samtidigt som man ut-
vecklar sin egen personlighet med alla
dess anlag och möjligheter som tilläven-
tyrs i knopp ligga, noga akta sig för att
kasta sin skugga över andra som ut-
vecklas och sålunda beröva dem sol,
eller på annat sätt hämma deras växt
till förmån för sig själv. Och så skul-
le man ha lämpliga "språk", som be-
lyste det där.

— Ta och ge ut en ny katekes du,
Lars, så skall jag sätta mig på skol-
bänken igen, så gammal jag är, sade
Anders.

— Nej, det kan jag inte, svarade Lars. Jag vet för litet. Jag kan inte överblicka hela livet som jag borde; hela historien om människans tumlande på denna planet, och de eviga stora tankarnas öden och riktlinjer skulle jag känna. Om jag visste det, så skulle jag kanske kunna upptäcka rättens röda tråd och se var den går och vart den ledde. Någonstans i vårt samvetes skrymslen ligger den, och kunde man bara leta fram den klar och ren, så skulle den nog bli den tråd som skulle föra oss ut ur eländets labyrint och fram till det förlorade eller väntade paradiset.

— Tror du, att vi kommer dit någon gång? frågade Per, i det han reste sig.

— Ja, inte vi precis, men mänskligheten, släktet, och det är väl precis det samma, tänker jag, svarade Lars.

— Nej, klockan går på tio, sade Per. Jag kunde sitta och lyssna tills i morgon bitti, men det blir stämman i morgon och en massa saker som ska skötas, så jag måste gå. Tack ska du ha. Om du tillåter kommer jag igen om lördag kväll, så få vi språka vidare.

— Ja, jag ska gå jag också, sade Anders. Tack Lars, du har då en talande tunga. Det är riktigt nöjsamt att lyssna på dej. Nu har jag att tänka på hela veckan igen som i förra veckan. Jag går med Per om lördag hit igen.

— Ja, välkomna. Vill vi språka, nog

har vi saker att tala om, sade Lars, medan han följde gästerna ut. Men kanske det är mörkt ute, så ni ska låna en lykta?

— Nej då, svarade de avtroppande. Det är på ny nu och templet hänger som en mösskärm över Fiskar Eriks fä-hage. God natt, god natt!

Lars gäspade och sträckte på sig, tit-tade kring horisonten och spådde väder, gick in efter en mössa och gjorde en lov bortåt husen. Det var då som det skul-le över allt. Korna fnyste och idissla-de i ladugården, och hästarna ömsade fot på halmen med dova dunkar. Alla portar voro stängda och vävkammarns fönster var då mörkt. Gudskelov, in-gen fara för elden, mumlade han och gick in.

Andra samtaleet.

Bönderna och jordvärdeavgiften.

När gubbarna nästa gång träffades hade några veckor gått. Den ena gången hade den ena och en annan den andra förhinder. Nu var man redan inne i maj och kvällarna voro ljusa och vackra. Den sjunde lördagen de träffats hade de alla tre börjat sådden. Per hade slutat just samma dag och de andra två hade ganska litet ofaret. Böndernas arbetsdagar förlängas med solens stigande, och när det nu redan var maj blevo de inte färdiga för ordbyte förr än i åttatiden. Så länge solen ännu dallrade röd och stor över den taggiga skogsranden i väster, sutto de ute på farstukvisten och sågo på allt det vårliga och nyfödda som omgav dem. Med de svaga kvällsvindarna fördes doften av den nytinade jorden fram till dem, och den fina mandeldoftan av blommande vide och jolster nådde dem från de av dagg och nattskugga svala snåren och hagarna utanför byn. Lars dräng körde ännu såningsmaskinen utanför på vreten emot skogen. Han ptoade och vände på tvärfårorna och

det knäppte i fjädrarna när han strök tillbaka mot diken och hörn. Arbetet slutade eljest allmänt. Hästar gingo förbi, frustande och trötta, seldonen klirrade, och tömmar och linor slängde i bågar mot deras ben i takt efter deras skridande gång. Och efter kommo drängar och pojkar med tömmarna om halsen och mössan på nacken eller ena örat, visslande och med solbrännan redan färgande ansiktena. Stövlarna dundrade mot vägen och hästskorna slog en gnista då och då mot en sten. Trasten visslade i grantopparna och vårvattnet lyste och blinkade i diken och kärrspår, speglade de röda skyarna i väster. En nyvaknad torddyvel gjorde med ett dovt surrande sitt första flygförsök för året, efter en drumlig båge hamnade han någonstans i gräset, och huskatten tog ett par skutt dit och retades med den fallne flygaren.

När solen sjunkit och ljuset på skyarna bleknade, när såmaskinen inte knäppte längre på vreten, när alla arbetets ljud tystnat och luften blev svalare gingo gubbarna in, och Lars tänkte lampan.

— Gudskelov att det är vår igen, suckade han, när han satte sig. Det är som om man finge nytt liv var gång man får gå ut och sparka i mullen om vårarna och se efter om det reder sig att så. Och hur gammal man än är, är det som om åren blåste bort i sol

och friska vårvindar. Och de gamla lederna som nästan gistnat ihop under vintern mjukna på nytt, och man följer med glädje om också med lite flämtan de vårystra kamparna, när dom sätter i väg med sladden efter fårorna. Och så att få trampa i jord igen efter att ett halft år gått på frusna vägar eller stugugolv, det är "saker" det. Trött blir man, men när mullen flödar om harvpinnarna, och foten sjunker till anklarna vid vart steg, är det som man inte kände tröttheten. Det finns väl ändå inte roligare arbete till än jordbruk! Tänk att få gå bakom en såmaskin, köra upp och ned och höra kornen rassla genom rören, se dem försvinna i billfårans botten och genast myllas över. Man blir så glad, att man vill skrika. Man har livet i sin hand, man strör ut tusen små fördolda liv i rader, och det spirar och gror i denna gudsvälsignade jord. Var vi bönder sätta vår fot i dessa dagar så spirar det och växer efter oss. Som präster gå vi och offra åt jordens gud, och guden skänker liv åt våra offerkorn, skänker oss tiofalt tillbaka. Man förgäter alla gamla sorger, alla de gångna årens missräkningar och förluster äro som bortblåsta, när det är vår och jorden vaknar på nytt och vill giva och alstra. Skulder och räntor som annars trycka och skava som oläkta sår, det kan man inte tänka på om våren. Det är så

fjärran då på något sätt. Jorddoften rusar, solen och vårluften glindrar, och allt annat försvinner inför denna värld av löften och förhoppningar som spirar omkring en. Livet formligen kväller fram över allt, det bänder och bryter och vill fram och ut i solen, och vi gå bara som förmedlare. Vi hjälpa till, vi hägna det svaga och förhjälpa det till jordmån och bädd att väckas till liv och verksamhet i, och ho kan tänka på elände och svårigheter i en tid då krafterna vakna och göra underverk för varenda dag. Man hoppas till sist på underverk själv. Han tycker att det är så gudomligt enkelt. Jorden giver, man skördar dess gåvor och lever så bekymmerfritt medan jorden vilar, tills hon på nytt vaknar och vill giva. Men så fort man kommer inom stugudörren så är det annorlunda. Då blir livet genast ett annat, med tusen olika krav, invecklat och krångligt och med dagliga besvärliga problem som ska lösas och lösas snart. Varför är det så? Varför kunna vi inte återgå till naturen och förenkla vårt liv i enlighet med naturens stora enkla yttringar?

— Det går nog inte, inföll Per. Här sitter nu vi tre, som hela dagen och flera dagar gått under naturens direkta inflytande och som känt naturmänniskans starka fast litet outhärdliga livskänsla, under helt andra förhållanden. Naturen

är utestängd med timmer och fönster-
glas och genast blir livet ett annat —
visar andra sidor som nog i och för sig
äro lika värdefulla som naturens, fast
motsättningen nu, när naturens liv är
som starkast och vackrast kanske blir
lite stark. Alla former av liv äro ju na-
turliga, så länge naturen tillstädjer dem,
vi människor tillhöra ju naturen och då
äro ju alla de livsformer som vi kunna
tänkas skapa också naturliga så län-
ge som sagt de inte strida mot naturen.

— Ja, det där känner jag till, avbröt
Lars. Och det där har jag aldrig för-
nekat. Vad jag menar är att våra liv
borde kunna läggas om, så att de inne-
hålla mera av naturens starka ogrum-
lade kraft och ursprunglighet. Nog är
naturen och det avskilt mänskliga gan-
ska olika, det måste du medgiva; nog
får man leta rätt länge i det senare för
att finna något av det förra. Här i
kammaren har jag t. ex. suttit ganska
ofta och grubblat över räntor och gäld
och sørjt över att jag inte kan göra
mig fri från denna mara som rider mig
var jag går. Det är nu en yttring av
mitt liv som människa. Nå! när jag
en dag som i dag kommer ut och går
bakom en harv i solskenet och vårbläs-
ten då sjunker det där undan, blåser
bort inför naturens stora och osammän-
satta skönhhet och kraft. Då blir jag ut-
satt för dess inflytelser, ofördunklade
av det mänskliga, och då erfar jag en

fläkt just av denna stora, sköna enkelhet som jag anar är livets rätta sida. Men vi ska nu inte gå allt för vitt ut utan hålla oss till det som närmast rör oss bönder. Skulle det inte kunna tänkas en jordbrukare tillvaro under former som mera intimt sammanhörde med naturen — jag menar nu inte i arbetsväg utan i samhällelig, social väg? Till exempel gäld och räntor och växlar och det där som nu trycker hela vårt stånd till jorden i bokstavlig bemärkelse, skulle det inte kunna avlösas av ett enklare, naturligare system som gjorde oss friare på alla sätt?

— Ja, hur skulle det gå till, frågade Per. Vi äro idel öra om du bara utvecklar dina förslag.

Det är inte så gott att utveckla heller på rak arm, sade Lars, men nu ha vi suttit här hela vintern och utbytt tankar, och inte ha vi kommit längre än att påvisa en del sjukliga yttringar inom samhället, och av dessa sjukliga yttringar är den allra farligaste den att bondeklassen försvinner. Vi ha gjort som läkare — vi ha sysslat med både symtom och orsaker, men nu återstår behandlingen, botemedlet. Jag bortser nu från allt det kvacksalveri som äger rum på det sociala området — alla Kurol-Soda-Extrakt och alla blodkraftpiller som man vill att svenska folket skall taga in. Sjukdomen heter "olust i landet" och den är betänkelig — högst

betänklig. Alla de symtom vi behandlat, d. v. s. talat om, är bara olika sidor av samma sak — olusten — och gräver vi oss ner igenom de mäktiga lagren av yttringar och begränsade orsaker, så måste vi finna den enda stora orsaken, den källa där alla småorsakerna löpa tillhopa. Samtidigt med olusten märka vi desslikes en åtrå att vilja reformera — var och en med sitt extrakt och sitt särskilda patenterade plåster. Denna reformåtrå är nästan sjuklig den med på det sättet nämligen, att detta ideliga botande bara bidrager att öka olusten. Nu kan hos den enskilda människan olust inträda mer eller mindre starkt och mer eller mindre ofta och har då antingen en inre orsak eller en yttre, antingen har den enskilde huvudvärk eller har han dåliga affärer, och ur dessa båda källor upprinner olust. Om vi nu betrakta hela vårt land eller vårt folk rättare som en enda människa, så måste vi göra klart om denna jättekropps olust härflyter ur klen kropp eller klen ekonomi. Sverge har inte klen kropp i stort sett, åtminstone äro vi inte sämre än andra, det jag tror. Återstår alltså att söka orsaken i klen ekonomi. Har Sverge klen ekonomi, om vi nu tänka oss hela vårt folk som en man inte som en stat? Vi måste svara ja. Den svenska statens finanser äro kanske inte sämre än andra staters, men den

svenska bondens t. ex. tagen som en enda kropp, han har utan tvivel dåliga affärer. — Och sämre bli de år från år. År 1877 var den fasta egendomen på landsbygden, d. v. s. i stort sett bondgårdarna, taxerade till 2,025,038,402 kr., och på detta belopp hade den svenska bonden lånat mot inteckning 627,127,151 kr. eller ungefär en tredjedel av värdet. År 1887 hade taxeringsvärdet gått upp till 2,380,673,060 kr., och den svenska bonden hade lånat 943,849,188 kr. eller inemot 40 proc. av värdet. Efter ytterligare tio år eller 1897 hade han lånat 1,083,752,523 kr. och hade gått över 40 proc. av taxeringsvärdet. Och år 1907 hade taxeringsvärdet gått upp till 3,429,203,200 kr. och gälden, den intecknade skulden, hade gått upp till 1,657,515,470 eller 48,3 proc. av taxeringsvärdet. Efter ytterligare tio år äro vi kanske uppe över halva värdet, och då vet man hur det brukar gå. Den nakna sanningen är att den svenska bonden är ruinerad inom en kort tid om det får gå på, och samtidigt få vi se vem som tar jorden ifrån honom. Nu var det där bara den intecknade gälden, utom den han har reverser och växlar ute i farten. Det kan ju inte bli så stora belopp men dock så mycket kanske, att vi kan säga att den svenska bonden är skyldig hälften på sin jord. Han är halft självägande, resten har bankerna, kapitalet. Och nu

är ju bonden i regel vår solidaste näringsidkare. Hur ha nu de andra samhällsklasserna? Ha de skulder? Ja, säkert. Alla äro i gäld utom kapitalisten, därav ofriheten och olusten i landet. Tryckt ekonomi över hela linjen. Makten på ett fåtal och vanmakten på flertalet. Och skatterna stiga. Köper jag en sockertopp får jag betala för tre, och lika är det med allting. Tullar och acciser lägga sin tunga hand på allting. Allting stiger i värde och penningvärdet faller. En krona är så fly som en tioöring förr. Det hjälper inte hur man strävar och arbetar, man blir fattigare för vart år. Ju mer jag arbetar på min jord desto högre taxeras den, desto mer får jag skatta, desto mer får jag låna visserligen, men deso mera får jag betala ut i räntor och avlöningar. Jorden har för längesedan sagt ifrån: jag räntar inte högre kapital. Jag kan det inte. Men inte bryr människan sig om det.

Nu ha jordpriserna nått en sådan höjd, att det inte längre går ihop med affärerna för den bonde som är skuld-satt. Det bär sig inte längre att bruka jorden. Det enda som bär sig är att spekulera i jord, men det bär sig. Det se vi av alla de firmor och enskilda, som slagit sig på egendomsaffärer. Och från bondens synpunkt är det vida förmanligare att sälja sin gård och lösgöra sitt kapital än att ha det fastlåst

i jorden. Vi se dagligen att han gör det, och det länder honom till ovansklig ära men föga ekonomisk fördel, att han inte gör det mera än han gör. Han strävar tills han stupar, och det har han gjort om ett kvarts sekel till, om inte hjälpen kommer innan dess.

— Ja, men hur skall hjälpen kunna komma? frågade Anders. Skall vi bli socialister och yrka på kapitalets avskaffande?

— Nej, svarade Lars. Socialismen passar inte för bönder. Nog är det en del bönder som tro på socialismens evangelium, men de få nog ingen hjälp från det hållet. Och kapitalet är ju i sig själft intet ont och kapitalisten kan i sig själv vara en trevlig karl. Nu vill socialisterna att staten skall övertaga alla produktionskällor och då naturligtvis i främsta rummet jorden, emedan ju den är strängt taget den enda ursprungliga produktionskällan. Men om staten skulle övertaga jorden, vilket den inte kan, som vi sade förut en kväll, så inte ville då jag vara dess landbonde. Det säger jag bestämt ifrån. Staten har ju jordegendomar nu, här i socknen till och med, och det blir dyra historier det. Nu skall lite skog t. ex. säljas från en sådan statens gård. Då skall brukaren ingå till domänstyrelsen med ansökan om biträde med utstämpling av 78 st. torkade granar eller vad det nu är, det kan vara min-

dre parti också. Domänstyrelsen "tar del" av ansökan och beordrar jägmästaren i reviret att företaga utstämpling av 78 st. torra granar å kronobostället Tunsta i Hörna socken o. s. v. Jägmästaren ger order till länsskogvaktaren att å angiven dag möta å angivet ställe med två man försedda med märkxor för att företaga utstämpling etc.... Vid förrättningen äger jägmästaren uppbära reseersättning efter II klass järnväg och I klass ångbåt jämte skjuts och dagtraktamente, länsskogvaktaren äger uppbära reseersättning efter III klass järnväg och II klass ångbåt, skjutsersättning och dagtraktamente, och de med märkxor försedda männen få enbart dagtraktamente. När de 78 träden äro stämplade, så försäljas de till cirka 1 krona st., och det beloppet räcker inte till alla traktamenten och reseersättningar. Apparaten har ändå varit i gång och rapport skall avgivas över det stora arbete den utfört. Staten lyckas göra allting förfärligt dyrt, och jag fassar för den dag, då den skall äga allt, och den enskildes rörelsefrihet är kvävd i ett helt nät av byråkrati. För var bondgård funnes då en nämnd, för varje by en domänintendent och för varje socken ett ämbetsverk. Då skulle du få se hur vårt jordbruk skulle bära sig. Ju midre staten äger av produktionsmedel ju bättre tror jag det är. Den enskilda företagsamheten är allt en för

värdefull kraftkälla för att vi skulle ha råd att kväva den med ämbetsverk. Nej, staten skall styra och reglera — vara den bibliska överheten — med ett ord och bära svärdet, som jag hoppas, förgäves, men den kan inte vara både överhet och undersåte på en gång. Vi ha ett för dyrt statsskick redan nu, än mindre om den skulle sköta allt själv.

Nej i jordvärdeavgift eller jordräntavgift ha vi räddningen — så vitt jag vet den enda möjliga.

— Ja, men när jorden är så dyr, och vi tillika med alla andra direkta och indirekta skatter skulle betala jordränta, då ginge vi nog snart på knäna, inföll Anders.

— Nej, det tror jag inte, svarade Lars. Ser du, Anders, vår jord är så dyr därför att det spekuleras i den. Inte därför att vår jord i och för sig själv är så dyr, den är inte dyrare än att den avkastning den lämnar, utgör skälig ränta, märk väl, inte bara på jordens eget värde utan på värdet av det arbete som vi årligen lägga ner på den. Ser du, med den här jordreformen avses att ränta skall betalas endast på jordens eget värde, inte på arbetet som jag lägger ned på den. Av de där siffrorna som jag svängde med nyss sågo vi att taxeringsvärdet å bondjorden stigit sedan 1877 med nära $1\frac{1}{4}$ miljard. Tror du att detta är enbart för-

bättringsvärde? Nej, det mesta är stegring som tillkommit genom det svenska samhällets växt och utveckling. Du skall lättare förstå om jag tar ett exempel. Jag talade en gång med en Stockholmare som flyttat ut på Lidingön och byggt sig ett hus. Han betalade 9,000 kr. för tomten och huset kostade 18,000, tillhopa 27,000 kr. Och ändå vart det billigare att bo därute och betala ränta på 27,000 kr. än att hyra i Stockholm. Varför kostade hans jordbit 9,000 kr., då både du, Anders, och jag kunna lämna en lika stor för 90 kr.? Ja, det var läget som gjorde det. I Stockholm är jorden så dyr, att hyrorna bli så höga att ingen vanlig dödlig kan betala dem utan löneförhöjning vart eller vartannat år. Och man får inte vara fattig för att köpa jord i stadens närhet heller för den del. Nu stegras jorden i pris allt efter som samhället växer. Här ha vi alltså en skattekälla som håller jämna steg med behovet ty att skattebehovet stiger, det behöver jag väl inte bevisa.

— Nej, det behöver du inte, medgav Anders, men jag vore dig synnerligen tacksam om du ville bevisa, att inte vi bönder finge betala hela kalaset. Om alla skatter ska erläggas eller utgå av jordvärdet, då skulle alla som ha jord bestrida alla utgifterna, och det bleve allt en dyrare historia än det är för oss nu.

— Ja, men ser du, Anders, sade Lars.

Vi bönder äro ju inte de enda ägarna av jord. Staden Stockholm upptager väl en jordyta av inemot en kvadratmil kan jag tro med gator, torg, tomter och allt. Hur mycket tror du kommer att inflyta där? Där har du stegrat jordvärde så det förslår. Och vem har stegrat det? Jo, alla som bott där sedan Birger Jarl började gräva grund åt Tre Kronor och ända till den dag som är. Den där fiskaren, som inte ville ge sin lax åt bishopen på Tynnelsö utan "hissade sitt vadmalssegel i ekebåt" och for ner till Mälarens utflöde och byggde sig en stuga och en nätbod, hur mycket tror du han gav för sin tomt. Ingenting förmodligen, så vida inte det bodde någon fiskare där förut, då han kanske bytte åt sig en tomt för laxen. Men gå dit och köp en bit nu också får du se om du kan komma ut med köpeskillingen. Och till detta stegrade jordvärde ha alla bidragit, antingen de ägt tomt eller icke, som bott där sedan dess. Ser du den här nya idén utkläcktes av en amerikanare Henry George, och han sammanfattade dess kärna i följande genialt enkla sats: "Samhället bör hava de värden som samhället skapat, men den enskilde de värden som han skapar." Det är den enklaste och på samma gång den klaraste sanning. Det är en av de stora enkla sköna linjer som vi sökte sista kvällen men inte funno.

— Vi kanske hade funnit den om vi

fortsatt med föreningen, framkastade Per.

— Ja, om hundra år möjligen, sade Lars torrt, när vi fört protokoll och lagt utlåtanden på hög hela tiden. Men det hindrar inte att vi kanske funnit den ändå av en händelse. Ingenting är väl så svårt att det inte finns bot för det, och även för olusten i landet finns det bot, och den boten ligger just i denna sats: "Samhället bör hava de värden som samhället skapar, och den enskilde det han skapar." Hur är det nu för bonden? Jo, han är, som vi nyss såg, gäldbunden för över 1 1/2 miljard, det skall han betala ränta på för vart år och det blir inemot 100 miljoner, detta belopp går till bankerna, och det skall utgå först och främst, innan han själv får något med av skörden. Kapitalet först och brukaren sedan. Och dessa 100 miljoner gå i regel in till städerna, för där bo kapitalisterna. Med dessa värden som landet och bönderna fränhändas riktas städerna och stiger deras jordvärde. Det är jordbruket som får bära allt, därför kan det inte längre bära sig självt.

Nej, grundtanken i georgeismen är tvärtemot grundtanken i socialismen. Socialisterna vill ju att allt skall skötas gemensamt eller av staten, då georgeismen vill att den enskilde skall få så stor frihet som möjligt, i många fall mycket större än hittills från ekono-

misk synpunkt sett åtminstone.

— Ja, allt det där låter bra, sade Anders, men hur tror du att genomförandet av denna skattereform skall verka för oss bönder, skuldsatta bönder i synnerhet. Om nu den skall avlösa alla tullar och andra indirekta skatter, då måste den bli så rundligt tilltagen, att vi bönder komma ur askan i elden. Det vi nu måste ge bankerna, det måste vi sedan kanske ge det allmänna, och det blir hugg i samma sår.

— Har jag inte sagt att det inte blir bönderna endast som får betala jordvärde utan alla som ha jord, både som bostadstomt, som gruvfält eller vattenfall. Vi hålla oss nu till tomterna. Har du sett hur illa skött jorden närmast intill städerna är? Det är för att avkastningen av den jorden som åker betraktad är av ringa eller ingen betydelse i förhållande till dess värde som tomt. Och tomtvärdet är ett annat värde än bruksvärdet. Om jag hade en lika stor gård som den jag har alldeles utanför Stockholm, så kunde jag ha råd att ha ledigt mellan målen, emedan jordens stundligen växande tomtvärde tillförde mig betydligt mera än om jag brukade den med de arbetspriser som råda där. Jag kunde ligga på min soffa och låta tistlarna växa bäst de gitte ute på mina åkrar och bara vänta tills staden skulle till att krypa ut över mina ägor. Då skul-

le jag stiga upp till en energisk verksamhet som tomtjobbare. Då sålde jag stycke för stycke, tunnland för tunnland, klädde mig i storm och päls och åt på Rosenbad och andra fina ställen, ty det hade jag råd till. Jag kapitaliserade då värden, som samhället Stockholms tillväxt tillfört mig utan all min förskyllan och värdighet. Och jag som ingenting gjort, jag blev då rik, och de andra som myllrade omkring mig, mistade för min skull de värden de samfällt hade skapat. Ser du, nu är det georgeismens mening att draga in dessa samhällsskapta värden just till samhället, de enskilda jobbarna skulle inte längre få frossa därpå.

Det där var nu i Stockholm, och det är ungefär lika i alla städer och "framåtgående samhällen" över hela landet. Jorden stiger i värde genom samhällenas växt. Men här ute på landet i Hörna socken, här växer ju också jordvärdet, men inte är det genom samhällets växt, ty här är ju inget "samhälle", utan dess värde växer dels genom det arbete vi lägga ner på den och dels genom agenternas spekulation. Men om du här ute skulle lägga dig på lat sidan och vänta att få sälja tomter som om du bodde i Solna, så finge du sannerligen vänta, det komme ingen köpare. Här ute på rama bondlandet har jorden allenast bruksvärde, d. v. s. värde som jordbruksjord, och det måste för

att bruksvärdet skall bära sig bli lägre, emedan ett genomsnittligt skörderesultat på våra gårdar inte räntar så högt belopp som våra gårdars nuvarande värden. Sålunda skulle genomförandet av denna skattereform på bondlandet sänka jordvärdena, och det i sin tur skulle göra oss mera välmående, just emedan ett högt jordpris gör brukaren fattig men ett lågt pris gör honom rik.

— Ja, låt det vara, sade Anders, men vi förlorade på det i alla fall, emedan våra värden, d. v. s. vår förmögenhet sjönke. Det vore som om vi köpt aktier när de stodo högt i kurs, och dessa sedan föllo. Det kallar jag förlust, stor förlust.

— Ja, det är ju förlust, men endast om vi sälja jord, och det är väl inte meningen, utan meningen är väl att vi i främsta rummet skall bruka jord, och då ha vi fördel därav. Om du kan köpa en gård billigt, är inte det bättre än att köpa den dyrt? Du går bättre i land med att bruka den när du köpt den billigt, det inser du. Om jorden faller i pris så är det alltså till fördel för brukandet, men till nackdel för säljandet, och vilketdera har största betydelsen? Jag menar nu för folket, samhället och inte för den enskilde. Genom detta indragande av de samhällsskapta värdena till samhället och för dess bruk, så bli de enskildas genom eget arbete skapade värden frigjor-

da till nytta just för den enskilde. Det kommer att löna sig att arbeta sedan, och det gör det inte nu. Du vet, Anders, och du med, Per, att våra bönder arbeta som trälarna nu som förr, men ni vet också att deras gäldssumma stiger, att de bli fattigare år från år. Vem har bragt Fiskar Erik och Oppstu Anders till fattigdomen? Inte de själva, ty deras armar ha arbetat så länge de orkade med det. Det är systemet som bragt dem att stupa. Detta system av parasiter, jobbare, direktörer och agenter, tullar och accisser som de till sist inte rådde med. Och få vi inte alla hålla i med näbbar och klor och ändå är vårt arbetes frukter så förfärligt odryga. Det är som att ösa vatten i ett såll. Det läcker över allt i det ekonomiska systemet, alla möjliga och omöjliga hålla under skoporna och få dem fyllda med folkets arbetes ädla vin. Vi pressas ur som en svamp, och när vi inte längre kunna avpressas en droppe blod till, få vi taga vägen var vi vilja. Våra fattiggårdar äro stora och rymliga. Och vart tar det vägen? Var förrinner vårt folks dyra blod? Jo, skoporna äro många och rännilarna desslikes. Det finns folk som inte veta hur deras dag skall förgå, men äro förfärligt jäktade från morgon till kväll för att hinna segla, åka automobil, hålla kapplöpningsstall och alla de tusen skyldigheterna som åligga en rik societet. Vi ha för många

drönare i kupan. Vi läsa i tidningarna om hur bankdirektör X. köper en finfin segeljakt för att segla i någon finfin regatta, och om hur fondmäklarna Y. och Z. bygga sig palats och äro mecenater för konst och teater. Männe in-te vi hjälpt till med detta litet? Både de samhällsskapta värdena och de av enskilda skapade gå nu till enskilda, och dessa enskilda bli rika, medan samhället och de producerande bli fattigare och fattigare. I London, för att nu gå så långt över ån efter vatten, sitter hertigen av Westminster och räknar in miljoner för var dag i tomtören för den mark som London ligger på, som tillhör hertigen, medan eländet i Whitechapel och Eastend övergår all beskrivning. Och i Amerika hålla miljonärerna middagar för hundar och kattor som kosta tusen dollars pr kuvert, medan emigranterna stupa av svält utanför på gatan. Kan det annat än reta?

— Nej, det är föruselt, instämde Per, och kunde den här reformen du talar om råda bot, så vore det en välsignad sak. Men det är en sak jag tänkte på. Anders talade om att vi skulle göra förlust på sänkt jordvärde, och det är ju riktigt. Hur skulle det efter den där reformens genomförande ställa sig vid utlösen t. ex., det måste bli förlust för oss då?

— Ja, skenbart, svarade Lars. Vi

tänka oss en helt vänlig bondefamilj med tre barn som t. ex. Fiskar Eriks. Nu är väl en sådan gård värd en 20,000 med löst och fast. Vid arvskifte blir det på vardera av de tre barnen cirka 6,600 kr.. Men om nu två av de tre skulle skaffa sig andra gårdar, så kostade dessa gårdar också 20,000, och de bleve i gäld för 13,400, alltså i det närmaste omöjligt. Men om nu jordpriset sjönk, låt oss säga med en fjärdedel, så finge de vid arvskifte inte mera än 5,000 vardera, men skulle de skaffa sig nya gårdar så blevo de heller inte i gäld för mer än 10,000. Alltså har släkten fördel av låga jordpris, ju större ju lägre, om än den enskilde arvtagaren får mindre. Och vi bönder måste räkna med släktet, framtiden. Med de nu rådande höga jordprisen så är ju ett arvskifte mer och mer liktydigt med försäljning av släktjorden. En bonde sitter som ägare till en gård på sin höjd 25—30 år. Sedan är hans barn stora, och han själv börjar bli gammal och utarbetad. Har han nu börjat utan så stor skuld eller kanske skuldfri, det händer ju ofta bland den äldre generationen, emedan när de togo vid, jordpriset ännu var ganska lågt, så är hans eller gårdens ställning vid arvstillfället ganska stark. Men nu skola arvingarna alla ha sitt. De äro i regel två eller tre, sällan flera (att inte bönderna ha så många barn beror nog just på

arvslottshänsyn), och hela värdet delas i tre delar. Den som blir på gården betalar då ut de två tredjedelarna antingen genom att taga lån eller genom att realisera en del värden ur gården, eller också kan de två arvslotterna inbestå i gården, och han betalar ränta därpå till syskonen. I alla fall har gården skuld nu efter arvskiftet, och ju mera värdet dyrkas upp ju svårare är det att komma ur den. Arbetslönerna stiga och desslikes prisen på allt han skall köpa under det jordens avkastning även om han lyckas driva upp den inte orkar följa med. Så ha vi en skuldsatt bonde till som kämpar med svårigheter. Detta ser nog arvingarna, och därför blir det allmän regel att sälja gården och dela summan. Det svider nog i hjärtat på en del, men vad är det för råd. Så gå de in i andra samhällsklasser, in till städerna eller bort till Amerika med brottstyckena av detta värde som var vårt lands grundvärde, och därmed öka de jordbrukets gäldbundenhet under ickejordbrukande samhällsklasser. Och så kommer en ny ägare på gården, som börjar med mer eller mindre skuld, och så går det undan för undan tills alla möjligheter äro utnyttjade, alla våra resurser uttömda, och då slår det stopp, då är vår bondeklass död och försvunnen. Och det är denna process som pågår mitt för näsan på hela samhället, och ett ringa fåtal

har ögonen öppna för vad det vill säga. Här ha vi tusen sinom tusen frågor att lösa, tusen sinom tusen förkunnare och kvacksalvare som alla bråka med sitt strunt, prata om bisaker tills fradgan faller ur deras mungipor, och under tiden får detta svarta moln stiga och stiga och stiga, och ingen märker det. Vad betydelse har en valreform, en militär fråga, frågan om folkskolan som bottenskola, frågan om en objektiv religionsundervisning, frågan om statsunderstöd åt teatrar, frågan om tandvård i skolorna, frågan om våra skogsbär och svampar, våra vegetarianer och saxonianer, våra kvinnliga rösträttsivrare och hela detta bråk som nu tvingar sig fram till intresse, inför denna stora fråga: vårt bondestands försvinnande, vårt arbetande folks gradvisa utarmande? Det är den fråga som överskyggar dem alla, därför att på dess lösande vilar förutsättningarna för allas trevnad i samhället. Ännu en tid kan vi bråka bort den, ännu en tid kan vi röra upp litet damm omkring våra olika älsklingsmåsaker och med detta dölja molnet som nalkas. Men huru länge! Huru länge!!

— Ja, något måste sannerligen göras och göras snart, instämde Per. Men om nu denna skatteomläggning skulle införas, så skulle den, så vitt jag förstår, avlösa alla andra nu brukliga s. k. skatteobjekt. Nog representerar ju jor-

den ett stort värde, men dels skulle ju en del jord, såsom vår jordbruksjord, falla i pris och dels skulle ju det belopp som skulle utgå av jordvärdet bli oerhört stort, då det skulle bestrida alla skatter. Bara statsbudgeten slukar hundratals miljoner pr år, och så ha vi ändå våra kommunala skatter, prästlöner och allt det där. Det blir summor av det. Och skulle det utgå bara av jordvärdet, så är jag nästan rädd att jordprisen måste gå upp efter någon sorts tvångskurs, och så vore vi jordbrukare i svårigheter lika fullt.

— Ja, men förstår du inte, sade Lars, att det där utgår nu lika fullt, fast en del går till enskilda och inte till samhället. Nu skulle det dragas in till det allmänna, och då minskas våra utgifter. Den som äger jord i Stockholm eller andra större platser skulle få betala för nöjet och inte som nu låta arbetet betala för sig. Och den, som bor långt borta i världens ända skulle bo billigt, därför att han måste avsäga sig behagen som åtfölja en mera sollyst boplats. Från jordbruket går nu ett hundratal miljoner i räntor till bankerna och andra enskilda bankirer, och de direkta och indirekta skatterna dessutom, så vi ha hela bördan i det närmaste nu och mera till. Skulle nu alla direkta och indirekta skatter avlysas från våra skuldror och fördelas på hela det jordbesittande folklagret både

i stad och på land, så skulle det tynga jämnare och bäras lättare.

Och dessutom går ju en hel del av skatterna nu åt till reparationskostnader på ett fallfärdigt skattesystem, och dessa skulle bortfalla när hela det krångliga babelstornet vi med svett och tårar rest bleve störtat och ersatt av ett enklare, sundare och betydligt lättskötare system.

Tänk på alla jobbare, mäklare och andra parasiter först och främst. De skulle tvingas tillbaka till alstrande arbete. Och en hel del andra, som nu leva på systemet, skulle bli överflödiga med ett annat system. För att bära upp denna jordvärdeskatt behövdes inte så förfärligt stora ämbetsvärk, alla publikaner t. ex. skulle kunna få gå hem och lägga sig, och det är inte få de, bara de. Finge vi bara bort jobbare och andra parasiter, stora och små, så skulle folket höja en sådan lättnadens suck, att maken inte avhörts sedan fredsslutet 1721, om ens då.

På oss jordbrukare skulle inte jordvärdeavgiften tynga så förskräckligt. Den träffar ju egentligen endast det samfundsskapta värdet, och därifrån drages vid avgiftens bestämmande alla genom vårt arbete på jorden skapade värden. Om jag under nuvarande förhållanden bygger nya, stora, präktiga uthus på min gård, om jag dränerar hela min åkerjord, för på kalk och dya

och gödslar den, skaffar mig maskiner och redskap av bästa sort, så lägger jag ned ett avsevärt kapital, och för detta nedlagda kapital i form av direkta kostnader eller arbete får jag betala skatt därigenom att egendomen taxeras till ett högre värde. Men med jordvärdeskattens införande finge jag erlægga min jordskatt och därmed jämt. Det kapital och arbete jag offrade på den, det vore mitt, det vore fritaget från skatt. Och då skulle jag så småningom få igen mitt arbete och mina pengar i högre avkastning. Jag skulle sålunda berga mig bättre, emedan jag inte bleve utsugen. Mina levnadskostnader skulle falla, då tullar och dylikt bortföller, och min budget skulle visa ett gynnsammare resultat. Arbetslönerna skulle stiga över hela linjen men följaktligen också mina, och det jag förtjänade på min verksamhet, det skulle falla mig själv till godo och jag finge bättre råd till jordförbättringar än nu.

— Du säger att arbetslönerna skulle stiga, inföll Anders. Det gör de nu också år från år, dränglöner och dagpenningar gå upp så vi bönder kan inte betala dem snart nu, hur mycket mindre då om de skulle stiga ytterligare. Hur kan du förklara det?

— Jo, jag skall försöka. För det första skulle vi bli av med all vår avrad till jobberiet; det skulle bereda oss en avsevärd besparing, för det andra skul-

le alla tullar bortfalla; det bleve också en inbesparing, och för det tredje skulle våra produkter nödvändigt stiga i pris.

— Håll ett ögonblick, sade Per. Du säger att tullarna skulle bortfalla; då skulle också tullarna på spannmål och andra av våra alster gå bort, då skulle väl dessa falla i pris då och inte stiga.

— Ja, det ser ut som en motsägelse, men vi ska försöka tänka oss hur det skulle ta sig ut i verkligheten. Vår främsta utgift vore jordvärdeavgiften, d. v. s. vår avgift till samhället för rätten att få besitta och bruka jord. Våra övriga utgifter skulle sjunka betydligt när tullarna bortföle. Det är ju tull på allting och mer tull på det vi köpa än det vi sälja. Det är tull på maskiner och redskap, på jordnöts- och andra foderkakor, det är tull på socker, margarin, kläder, föda, skodon, hus och hem, förnuft och alla sinnen.

— Håll dig till realiteter, förmanade Per.

— Allt det där är realiteter, svarade Lars, fruktansvärda realiteter. Tänk på sockertullen t. ex. En ordinär socker-topp kostar nu omkring 5 kr, vore tull och skatt borta skulle den kanske kosta bara en tredjedel. När du köper en sockerbit får du betala tre, en tredjedel tar staten och den andra tredjedelen tar dir. Tranchell och sockertrusten. Tag bort tullen och skatten, och du skall få betala vad sockret kostar, och

dir. Tranchell och sockertrusten skulle få nöja sig med skälig lön för sitt arbete, de som andra dödliga. Och lika är det med allting. Vi ha margarintrust och såpring och allt vad det heter. Mycket jobberi och mycken handpåläggning, och allt får vi betala, vi och alla förbrukare. En hel del hål i vårt dandidsäll skulle tilläppas genom en skattereform, och vi skulle få mera kvar själva av den arbetskraft vi ösa dit. Folkets arbete skulle värderas mera, betalas högre, och välmågan och folkmängden skulle stiga, och med välmågan och folkmängden skulle priset på livsmedel stiga normalt. Och vi producera ju livsmedel. Det skulle o villkorligen bli bättre för alla och inte bara för några få. Tiden lider av arbetsskräck. Arbetet, i synnerhet kroppsarbetet, är förfärligt illa ansett. Man flyr det helt enkelt, dels därför att det inte betalar sig, och dels därför att det inte är fint nu för tiden. Nu vill man hellre mångla med sina händer än skapa värden med dem. Beskatta månglandet, och de tusen sinom tusen fina vita händerna skulle få lov att leta sig ett verktyg och deltaga i värdeskapandet. De tärande samhällsmedlemmarna skulle bli färre, de närande flera, och det skulle nedbringa levnadskostnaden över lag. Jordprisen föllo för det första, föllo till noll för vår avlägsna oodlade jord, och då, när det lönade sig

att odla och bruka den avlägsna jorden så skulle folket komma tillbaka dit. Strömmen in till städerna skulle tunnas av, strömmen till Amerika skulle sina ut i det närmaste, och det skulle äntligen bli sanning av den gamla satsen "att inom Sverges gräns erövra Finland åter". I hundra år ha vi illustrerat våra stolta tal om fosterlandet med denna Tegnériska sats, men det har aldrig blivit någonting av det. Och förr än vi får skattesystemet omlagt så blir det inte heller.

Ser ni, jämte sina övriga olägenheter har detta vårt nutida invecklade ekonomiska Babelstorn att det blir så förfärligt dyrt. Alla lida av det, alla klaga. Den klass som kan motionerar om löneföröjning i riksdagen och får det. Den klass som inte kan det, sammansluter sig och strejkar åt sig ett behövt tillskott i sin lön, och det är bara vår klass, som varken kan motionera, sammansluta sig eller strejka, som blir lidande i sista hand. Ju mer svenska folket strävar och arbetar ju fattigare blir det. Trots att den sista blodsdroppen pressas ur vårt arbetande folk så räcker det inte, alla lida av den dyra tiden, och kapital finns det inte heller i nämnvärd utsträckning. Man vet inte var pengarna tar vägen. Till städerna söka sig alla människor. Alla bondeättlingar, som blivit utlösta från sina födelsegårdar, draga i väg med kapitalet,

men vart tar det vägen? Industrin klagar över tryckta tider, skeppsfarten klagar och får statsunderstöd, och handeln klagar, var fadren tar det skapade kapitalet vägen? Skapas det, så tar staten av oss det i tullar och skatter och avlönar sin krigsmakt och sina hundra tusen ämbetsmän, eller rinner det bort som "spillvatten". Och den enskilde röker opp sitt kapital och dricker upp det i kaffe och brännvin eller köper annat slarv för sina pengar. Vi ha för mycket improduktiva näringskällor. Hur mycket går åt i Sverge till patentmedicin, till Lazarol och Salubrin, elektriska bälten, blodkraftpiller och andra Kurolextrakt. Och hjälper det ett ringaste tecken? Nu ska man förargas bara man öppnar en tidning över dessa oerhört stora humbugsannonser, där typer ur vårt arma bedragna folk skall sitta som lockbeten för att narra andra i fällan. Det är så mycket humbug, att man får gå i fullt raseri för varenda dag år ut och år in åt allt elände. Nu är ju vreden en ganska schön och manlig art av viljeyttring, men dess värde ligger i dess sällsynta rent åskvädersartade uppträdande. Skall man gå arg för varenda dag sjunker kvalitén, man blir grinig. Och det äro vi nästan alla. Griniga, leda och jäkliga på alla vis. Och vi rå själva för det. Varför göra vi inte rent hus och lägga om våra ekonomiska liv efter enkla och sunda linjer?

Men det är en sådan mångfald av intressen. Det ena sitter hopvävt med det andra som stånden i en ärtåker. Tar man i det ena så gungar hela åkern. Och vill vi röra vid humbugen, så väcker vi tusen röster till liv, tillhörande lägret, och på en kort stund är hela krigsmakten på benen. Intressena, särskilt de ekonomiska, äro synnerligen svåra att få bukt med. Bland parasiternas stora kast finnas många, vars personlighetsvärde är lika med noll, men de äro bra som vakthundar och avlönas för att skälla och gläfsa, när huvudmannens intresse är i fara. Att vara gås på det nutida ekonomiska systemets kapitolium är en ännu mera indräktig befattning än att vakta det klassiska, Romas.

Vi talade en av de första kvällarna vi sutto här om rätten. Det här nya skattesystemet, det har ingen annan grund än rätten, och ingenting är väl säkrare att bygga något på än rätt. Men vi behöva inte mer belysningsmaterial för att bevisa det nuvarandes omöjlighet än dess förhållande till rätten. Hur svårt är det inte att bara finna rätten, att leta ut den? Vi bildade ju en förening för att söka dess kärna, men det såg ut att spåra ur redan i början. Men rätten måste letas rätt på för att vitsa klent, därför att den är den enda samhällsgrundval som duger i längden. Att bygga ett samhälle på orätt och lappa

med barmhärtighet, det går inte i längden. Men den här satsen, att samhället skall ha det samhället tillhör och den enskilde det honom tillhör, det är rätt, klar och ofördunklad rätt. Vi germaner och inte minst vi svenskar ha ju stadgat rykte som ett lagskipande och laglydigt folk, men vi måtte ha vansläktats på sista tiden eller också glömt vår stams barndomsideal. Den juridiska rätten ha vi utbildat till en labyrinth, där endast de glasögonprydda juristerna hittar, men den moraliska rätten ligger jordad någonstans därunder. En krångelmakare kan processa, överklaga och erlægga vad i oändlighet, fast han har orätt, men enligt juridisk rätt så har han rätt, och dock säger den ofördunklade moraliska enkla rättskänslan, att han inte skulle få krångla och ta upp tid och lägga stenar i vägen för den officiella rättvisans snigel. Och så är det över allt. Rör vid ett intresse, byggt på den juridiska rättens grund, så ska du få se att man, om inte annat hjälper, gräver upp en gammal lagparagraf som förbjuder dig att röra vid detta intresse. Och finns det ingen gammal paragraf att gräva upp, så stiftar man i hast en ny och kompromissar med de andra intressena, som för tillfället inte äro i fara men frukta att bli det, om hjälp att få den nya paragrafen upphöjd till lag, och det går merendels. Kom sedan och rör vid intresset också.

Kyrkan predikar barmhärtighet, och detta är rökelse och myrra för de som grunda sin existens på orätten; om de bara äro barmhärtiga då och då, så ha de förlåtelse för de synder de begått mot de utestängda. Varför predikar inte kyrkan rätten i stället? Den gör ju barmhärtigheten överflödig. Nej, du stöter nog på något invecklat intresse därvidlag också, om du började röra i saken.

— Rör inte i lorten! Dess värre luktar den, förmanade Per.

— Vi måste röra i den för att bevisa att det är lort. Och när vi kommit så långt, så slunga vi ut den och låta den ligga och lukta för sig själv, medan vi bygga oss ett nytt hus på den friska rättens berghäll, och i detta nya samhälle skulle ingen lort få bildas. Barmhärtighet är dyrt medel att täcka brister med. Det läker inte. Rätten blir billigare därför att den alstrar friskare kött. I dess atmosfär försvinner olustkänslorna som huvudverk i morgonbrisar.

— Håll ett tag, Lars, sade Anders. Om vi nu finge den där nya formen för skatt och jordbesittande, tror du vi sutte säkra på våra gårdar? Tror du inte vi bleve livegna under samhället då?

— Det tror jag inte blir så farligt, svarade Lars. Så länge vi betalade vår jordränta så kunde ingen köra bort oss.

Och vanskötte vi gården så gjorde vi ju mera skada åt oss själva, emedan jordröntan fick vi ut med i alla fall. Vi finge gärna vansköta om det roade oss, vi bleve bara fattigare på det försöket, nu bli vi fattiga ofta nog fast vi hålla i och arbeta så mycket vi orka. Ser du, skillnaden är att nu när jordvärdets stegring går i de enskildas fickor, så kan det i vissa fall som t. ex. i närheten av stora städer bära sig att inte sköta jorden, för man tjänar ändå när man i behaglig tid säljer den till tomter. Det är många jordägare nu för tiden som ligga på jorden som höna på ägg, och när de legat länge nog, så kläcks det riktigt fina kycklingar ur guldäggen. Det skulle inte gå sedan, ty på detta oerhörda jordvärde skulle avgifterna bli så höga, att ägaren skyndsamt måste sälja. Då komme den jorden ut i marknaden, priset föll till sitt rätta läge, jordvärdeavgiften fördelades på flera händer, byggnadsverksamheten stegrades och hyrorna sjönko. God tillgång och klen efterfrågan visar höga pris. Nu skulle dessa båda krafter få verka fritt och visa det verkliga värdet, när ingen enskild, ingen jobbare längre tillätes fingra på visaren och få den att ge falskt utslag. Vad bondjorden beträffar, så skulle den naturligtvis lyda samma lagar, i förhållande förstås. Om här bleve en stad eller större samhälle så blev efterfrågan på jord större, den

bleve då till sist kanske för dyr att bruka, och då vore det ju fördelaktigast att taga den i anspråk för byggnadsändamål. Samhällets växt, både i stort och i smått sett skulle kunna avläsas på jordvärdebarometern och med dess utslag som grund kunde skatten räknas ut när man kände behovet, med en ytterst enkel räkneoperation. Och alla andra värden skulle följa samma lagar — tillgång och efterfrågan. Brist på arbete låga löner och brist på arbetare höga löner. Nu kan vi taga för avgjort att denna reforms genomförande skulle skapa flit och arbetsglädje, när det visade sig att det lönade sig att arbeta. Alla skulle gripas av en ny hitills okänd arbetslust, och de som kunde skulle naturligtvis bli bönder, jordbrukare. Man föraktar oss visserligen och skäller ut oss i alla vägmöten, men man avundas oss nog också. Det är ju i alla fall det enda yrke som anstår karlar. Tänk på alla bönder och bondpojkar, som nu antingen få gå som ungar i hela sin tid därför att de inte orka med att lösa ut sina syskon och gifta sig eller gå ifrån alltihop med grämselse i hjärtat och några få fattiga sedlar i fickan, de sista slantarna som blev över när borgenärerna delat fädernegården. Tror du inte de skulle komma tillbaka? Jo säkert. Och flera med dem. Här skulle bändas och brytas i våra landsändar, här skulle byggas hus

och ingås hjonelag, och här skulle arbetas så jorden darrade av välbehag. Jag tror inte att svenska folket fruktar för arbetet. Det har det då åtminstone inte gjort förr, men det fruktar för slaveri. Nu bleve de fria män, vars arbetes frukter tillföлле dem själva, och det högre värde de skapade på jorden genom sina växande byar och samhällen, det tillföлле samhället och sålunda indirekt också de enskilda själva.

— Ja, men om nu samhällena växte och jordvärdet steg, då vore vi ju inom kort snart därän igen då, inföll Per. Jordens värde steg och steg, och till sist blev den för dyr att bruka igen.

— Onödiga bekymmer, svarade Lars. Ser du, samhällets utgifter skulle väl inte springa i höjden i samma förhållande som dess egen växt, i synnerhet sedan en hel massa miljoner till reparation av ett murket system bortsöndrades. Blev detta nya samhälle, där alla arbetade och strävade och dessa gynnsamma förhållanden, däri alla kunde ernå en bärgad ställning sämre? Skulle det bli dyrare att styra än ett samhälle där fåtalet arbetar snart sagt och flertalet är drönare? Det tror jag inte. Samhällsutgifterna skulle ju stiga, det är ju naturligt, men den källa, jordvärdet, ur vilken de flöto, skulle ju också stiga och kunna ge ett rikare flöde, och när samhällsutgifterna vore betäckta så behöfdes inte mer. Stege jord-

värdena raskare, så fölle de igen förstår du, tills jämvikten vore uppnådd, eller också kunde man sänka avgiften på jordvärdet. Huvudsaken är att o-lusten i landet kunde botas, att väl-mågan kunde återskänkas åt vårt folk. Och det utan några socialistiska funde-ringar, som mänskligheten inte ännu hunnit fram till. När nöden är störst är hjälpen närmast. Nöden ha vi län-ge haft, och här ha vi hjälpen, förvä-nande nära och förvånande enkel.

— Ja, det har du nog rätt i, instäm-de Anders med en viss tvekan, men en sak ska du förklara för mig, innan jag är nöjd. Hur ska det gå med våra myck-na banklån med den där reformen? In-te kan vi begära att bankerna ska skän-ka efter sina lån. Nog är räntan dryg; när jag får betala ränta på mitt hypotek i sjutton år till så har jag betalt in 12,000 kr. fast jag lånade bara 5,000, men de ska väl ha sitt intresse under tiden och sitt kapital igen.

— Ja, det är klart, svarade Lars. Rätt ska vara rätt. Nog digna vi un-der räntorna och lånen, men det är inte varken räntornas eller bankernas fel, utan felet ligger i att jordvärdet och det intecknade lånet drar högre räntor än vårt arbete kan ge. Bankerna ska ha sitt, och de få sitt fullt ut, med stör-re säkerhet till och med, efter jordvär-deavgiftens genomförande än nu. Vår välmåga stiger ju, när vårt arbete lö-

nar sig, och när dan aidsållet blir igenstoppat eller utbytt mot ett kar, och vår vederhäftighet skulle också stiga, och med den följer vår betalningsförmåga. Vi skulle nog få lov att låna pengar sedan också till byggnader och sådant där och att låna pengar behöver ju inte betyda dåliga affärer, om man inte lånar för mycket och för dyrt. För mycket behövde vi inte låna, ty när jordvärdeavgift införts, så behövde vi inte lägga ner så mycket i själva jorden, vår rättighet till den vore lika trygg då som nu, ehuru vi inte köpt den så dyrt. Som det nu är, så ska vi först köpa själva jorden och betala den efter ett uppspekulerat värde, och sedan ska vi skaffa oss hus och redskap och kreatur, och det går löst på stora summor. Få vi lägre jordpris och jordvärdeskatt så behöva vi inte så mycket, förstår du, vi kunna bli lika väl hjälpta med mindre kapital, och vi komme lättare ut med räntorna.

— Ja, men själva övergången, invände Per. Nu är jordvärdet högt, och vi ha lånat på detta höga jordvärde. Om det nu faller så förlora vi? Eller hur? Det måste vi göra, så vitt jag förstår. När bolagena rekonstrueras som det heter, så avskriva de de gamla aktierna till en bråkdel av värdet, men det är ju ren förlust i alla fall. Och något liknande skulle det bli för oss.

— Ja, det där är den invändning

som är den mest vägande av alla. Men jag besvarade den visst nyss, fast vi kan ju "ta um beten". Det ser ut som om den generation under vilken ombytet skedde skulle lida en synnerlig förlust, men vi kan ju tänka oss hur det kommer att taga sig ut i verkligheten. Nu måste vi "fastslå" som riktiga debattörer säga, att vårt intresse för höga jordpris är beroende på om vi sälja eller bruka jord. Sälja vi jord är det till fördel för oss om priset är högt, men bruka vi den är det vår fördel om det sjunker. I senare fallet tillskyndas oss ingen förlust, som jag nyss sökte visa för Anders. Vi skulle tvärsom få det bättre och lättare reda oss med både gamla och nya lån. Det skulle sålunda vara endast om jorden uteslutande behandlas och betraktas som handelsvara, som förlust skulle tillskyndas oss. För att vara rättvisa kunna vi bortse från det osunda i att jordbruksjord är handelsvara som det månglas med, utan se saken från den enskilde bondens synpunkt. Låt oss först se saken från de nuvarande förhållanden med stigande jordpris. En bonde har tre barn och en gård som var värd 15,000 kr. när han köpte den för låt oss säga 30 år sedan. Nu har gården gått upp i värde till 20,000, alltså en vinst på 5,000 kr. Detta högre värde delat ut på arvingarna skulle bli omkring 1,650 kr. Men om dessa nu skul-

le vardera förvärva sig en lika stor gård som deras fars, då hade också dessa gårdar stigit i pris i samma förhållande. Alla gårdar äro 5,000 kr. dyrare, och till att möta dessa 5,000 ha de endast 1,650. Det fattas alltså 3,350 kr. Faderns vinst på jordprisstegringen, 5,000 kr., få de alltså betala med en förlust för familjen med omkring 10,000 kr.

Men försök och räkna ut hur saken ställer sig med fallande jordpris. Då har gårdens saluvärde sjunkit från 15,000 till låt oss säga 11,500. Då föreligger således en förlust för familjen av 3,500 kr. Men om nu arvingarna vilja köpa nya gårdar, så ha också dessa fallit i samma proportion, och när arvingarna gå där på jordmarknaden, så kan de få gårdar lika som faderns för samma pris 11,500 kr. De förlorade som släkt men gjorde vinst som enskilda. Skulle åter gården säljas åt oskylda, och det är väl det du menar, Per, så skulle det ju alldeles bero av in-tecknad gäld, huruvida säljaren förlorade eller inte. Var gården in-tecknad högt och jordpriset sjönk, så blev naturligtvis överskottet mindre. Men detta skulle uppvägas betydligt av att bondeståndet i sin helhet vunne på reformen. Bönder som bara köpa och sälja är ju jobbbara och inte bönder, och om dessa genom fallande jordpris tillskyndades förlust, kunde det inte ens röra ängelen Gabriel, om han nu över-

huvud taget lägger sig i sånt här, till tårar. Huvudfrågan är inte om bönderna skola förtjäna något när de sälja sina gårdar, utan huvudfrågan är hur de skola kunna hålla sig kvar på gårdarna och vid jorden. Släktet, samhället går före individen även i detta fall. Reformen borde också från den synpunkten möta minsta motståndet från bönderna, ty de äro den folkklass där släkthänsynen är starkast i alla fall.

— Ja, men "i alla fall", citerade Per, så kvarstår det sakförhållande att det där blir ungefär som när Karl XII:s nödmynt drogs in. Den som var rik i går var fattig i morgon, ty kopparbitarna hade inte kurs längre. Så går det med oss och gårdarna också. Vi få betala dem dyrt, men så genomföres din reform och då falla de.

— Jämförelsen med nödmynten haltar, min gode Per, svarade Lars. Det var mynt, som gingo med tvångskurs, och det visste ju vem som helst att det inte kunde gå i längden. Det var ju stor synd om Per och Kersti på Värnamo marknad, men det är tvåhundra år sedan dess och jag tänker nog Per, den Per menar jag, klarade sig så småningom. Det här är nu fråga om jord för oss bönder, och den jordens fallna värde bereder oss inga olägenheter vid andra tillfällen än vid försäljning, och försäljning är inte bondjordens första och främsta ändamål, utan det är bruk.

Och i bruket märks inte det lägre jordpriset på annat än att vi jordbrukare klara oss bättre. För resten få vi också fasthålla det, att alla egendomar falla samtidigt, så det är inte bara din i Groppen utan min och Anders' med. Så du är inte ensam om olyckan. Jordvärdeavgift med sitt bussiga följande av låga jordpriser, tullfrihet, låga varupriser, befriade från indirekta skattebördor, och friomsättning, frihandel, det är en gäst som vi bönder böra taga emot med all vår genomhederliga gammaldags ståt och glädje, ty den är den enda som kan rädda oss.

— Men om den där reformen kan rädda oss och landet, varför predikas den då inte? Jag har då inte hört den förr. Var har du lärt dig den? frågade Anders.

— Nog predikas den både i utlandet och här hemma, men intressena, förstår du, lägga sig emot. Jag var mistrogen länge mot den, därför att den kom utifrån för det första. Det amerikanska särskilt har ingen beundrare i mig. Allt som kommer därifrån har blott allt för ofta en viss anstrykning av humbug, både religion och fickur, miljonärer och skrävlande svensk-amerikaner. Men att idén föddes där kan nog bero på att motsättningarna mellan miljonärer och fattigdom är starkare därborta än här. Jag misstänker att den sociala revolutionen, den må nu bli

fredlig eller blodig, kommer att utspelas där. Här i Europa ha vi genom uråldrig kultur lite traditioner över oss och ibland oss, och penningjakten är ännu inte så osympatisk hos oss som i Amerika. Vi ha en hel skala färgtoner på vårt samhälleliga liv och bland våra intressen, men i Amerika är det mest skarpt ljus, stor rikedom och svart skugga, stor fattigdom, som brytas mot varandra, och dollarintresset är det förhärskande i tillvaron. Där faller olägenheterna lättast i ögonen och där ser man också botemedlet förr och klarare. Kan det ur tumlet om dollarn därborta framgå en plan till ekonomisk frigörelse, så kan ju Amerika därigenom betala av sin skuld till Europa för alla armar och hjärnor det fått därifrån under århundradenas lopp. Och idén går framåt trots motståndet som reses där emot, och den kommer att segra så säkert som jag sitter här. En hel del länder och stater ha redan infört reformen och den har framskridit till stor inrikespolitisk fråga i en del andra. England t. ex. bråkar för närvarande med detta problem, och där är det nog så vitt jag vet ännu värre än här. Tänk på hertigen av Westminster, som har hela London till arrendator eller torpare på sina åkrar. Men England klarar nog upp det. Det var en engelsk politiker en gång som skröt över att Englands historia var en historia om i

rätt tid utförda reformer, och han hade kanske rätt. Skulle man jämföra det med Sverge, så fick man lov att säga att Sverges historia är en historia om för sent utförda reformer. Frågorna väckas, blötas och stötas tills alla bli leda vid dem, då lösas de och de bli lösta därefter. Så ska det trätas om lösningen sedan i oändlighet — lappas och lagas på byxorna som aldrig passat. I Sverge ha vi vad beträffar denna reform inte hunnit över det motstånd som yttrar sig i hänskratt och flin ännu, sedan kommer skriet, när liktornarna bli trampade, därefter kommer det på sakskalet grundade motståndet och det är det sista. Det reser sitt huvud tills det nya segrat, och heder åt det. En öppen, ärlig motståndare gör att striden lyftes till en strid av högre värde som strid betraktat. Ett missgrepp begingo nog rörelsens första väckare i Sverge, då de inte genast vände sig till bönderna utan togo vägen till småbrukarnas läger.

Rörelsen fick den färg av småfnaskighet över sig som hela småbrukarörelsen har. Varenda bonde vet att småbrukaren inte kan ha framtiden för sig som jordbesittare i någon nämnvärd utsträckning. Att gå och köra med kor i små täppor och vretar och för sitt uppehälle få lov att krångla med biförtjänster tilltalar inte en bonde; och jag tror inte att småbrukaren, om han ock-

så omhuldades aldrig så, kan uppbära eller vidare utveckla en verklig allmogekultur. Detta hopkättande i små leksakshus och i små trånga förhållanden på alla vis är osvenskt. Vi förälskade oss i den danske husmannen och skulle inympa typen hos oss. Men vad ska det tjäna till. Danmark är litet och Sverige stort, och om dansken kan sägas detsamma som om hans land under det svensken alltid varit bra nog storvulen och pampig av sig. Han vill ha litet att röra sig på. Bondgården i Sverige är utbildad, kan man säga, genom tiderna som den lämpligaste formen för jordbesittande, och det duger inte att förkasta det nedärvda för något nytt, även om det är danskt och utskriket. Och hur länge varar den här småbrukarentusiasmen? Vem går i borgen för att denna uppagiterade känslöstämning är något att mura upp en framtid på? Jordbruket är inte ett yrke som man slår sig på ungefär som man blir skomakare och skraddare för att nästa generation bli snickare eller smed. Jordbruket är ett stånd tillika, det födes man i eller också födes man utanför.

Hade rörelsen från början vänt sig till bönderna hade den kanske i förstone rönt allvarligare motstånd, men när detta vore övervunnet så skulle också segern i det närmaste vara vunnen. Jag menar nu inte att det huvud-

sakliga motståndet skulle resa sig från bönderna (nog blir det motstånd från deras håll), men jag menar att äro bönderna vunna för saken, så tillföres rörelsen den enda styrka som egentligen behövs för att föra den till seger. Det värsta motståndet blir från de kretsar som representera kapitalet, jobbandet och månglandet, i främsta rummet tomtjobbandet och spekulationen i jord över huvud taget. Detta jobbarintresse har redan kittlat de där kapitolska, eller vi kan göra ett våld på historien och säga kapitalinska gässen, eftersom de vakta det nutida kapitalium, till ett första varningsrop att barbarerna komma. Men ännu är det inte det rätta uppbrottsgryet i lägret. Augurerna peta ännu i offerdjurens inälvor för att utröna om de anstormande skarorna äro vidare farliga och deras utslag väntar legionerna på ännu.

— Men böndernas motstånd hur kommer det att te sig och vilka former tar det, tror du? frågade Per.

— Ja, det beror på deras ställning, svarade Lars. Tillhöra de A-klassen, så äro de ofta medintressenter i jobberiet med jord och då vet man hur de ställa sig. Det är beklagligtvis många av de våra som tillika de äro vanliga bönder äro skogs- och egendomsjobbare samtidigt. De ha naturligtvis intresse i att det är som det är. B-klassen kommer däremot att resa ett

annat motstånd — misstroendet — den typiska bondekonservatismens motstånd, en motståndsart som det dock är en ära att kämpa mot, därför att den är naturlig och väntad och vapnen äro något så när blanka. C-klassen är ju litet anstucken av socialism och ser sitt samhällliga ideal med släktingarnas på bruken ögon. Bland socialdemokraterna är jordfrågan ganska litet odlad för övrigt. Deras reformplan är ju inriktad på industriella förhållanden i främsta rummet och stadsförhållandena i andra. C-klassens bönder äro ju bra nära besläktade för övrigt med den nu så populäre småbrukaren, i många fall till och med liktydiga med denne. De borde inte bli svåra att vinna för saken, då ju de förhållandevisa ha större fördel av den än de två andra grupperna. Men småbrukaren kan ju, som jag nyss sade, inte få den betydelse för vårt lands modernäring att hans ställning till frågan är avgörande.

Värsta motståndet blir naturligtvis från det kapital som är bundet och knutet vid jobberiet, och det är mycket det. Stora monopol och små intressen skola förena sig till motstånd, och ledare av detta motstånd behöva litet saknas som menige legoknektar. Striden blir hård, men den blir skön, inte mindre för att den gäller rätten själv än för att den gäller ett på rätten grundat framtida Sverge. Och få

vi Sverige som stat grundat på rätten, så kan vi draga hädan i frid, ty då står det så länge världen står.

— Men tror du att denna reform enbart kan rädda bondeståndet? frågade Per.

— Enbart! sade Lars. Ingenting här i världen verkar enbart. Orsakerna till bondeståndets tillbakagång kunna uppdelas i yttre och inre och botemedlen måste då också bli en utvärtes behandling och en invertes medicin. Om vi skulle söka sammanfatta de inre orsakerna till vårt stånds tillbakagång så stå de i ett visst förhållande till tidsrörelserna. Tidens huvudsakliga intresse är affärer, pengar, förtjänst, sak samma på vad sätt det sker. Detta intresse jämte humbugen som verksamhetsfält färgar individens tanke- och viljeyttringar från vaggan till graven. Och det vore ju för mycket begärt att bönderna skulle stå fullkomligt orörda därav. I vår tid ha vi bönder övergått från naturhushållning till penninghushållning och därmed är penningen en större faktor för oss än den någonsin varit förr. Jordens betydelse i hushållningen har åsidosatts och därmed är förutsättningen given för en åskådning som intresserar sig för jorden enbart som vara med ett visst kapitalvärde. Denna tankeändring förde med sig en stegrad likgiltighet för hemmets, det egna hemmets betydelse över lag, inte bara hos

oss bönder. Detta inriktande av intresset på helt och hållet andra mål än förr är den inre orsaken, och den har som en sorts surdeg förändrat hela vårt stånd, upplöst gamla sedvänjor och gjort det hela flytande och nutidsmässigt degigt och likformigt.

Den yttre orsaken är besläktad med den inre, nästan identisk, enda skillnaden är att den var frukten av den inre och verkade huvudsakligen utifrån. Var det någon bonde som stod emot tidsåskådningen som en man, som en nutida Kettil Okristen, så störtades han av tidsåskådningens följder. De trängde in i hans hus och hem som ett flygande smittämne, hans barn, hans tjänare, hans oxer och åsna snart sagdt smittades och angreps, och om han ville eller inte måste han anpassa sig efter det nya, låna pengar och driva jordbruk affärsmässigt. Och i själva detta begrepp affärsmässigt jordbruk ligger ju ingenting vare sig främmande eller osunt, men det osunda kom med då kapitalet, den eftersträfvade penningen, blev så eftersträfvad att jorden inte kunde skänka nog därav.

Nu skulle den yttre behandlingen bestå i denna skatteomläggning på grundval av denna klara rättsstat: Samhällsskapade värden åt samhället och enskilt skapade åt de enskilda. Hela affärslivet skulle därigenom återföras till sunda riktningar. Egenkärleken, som

nu gör sig så stor och bred på alla områden, skulle få maka åt sig för nästankärleken eller inte ens någon jolmig och överspänd kärlek utan endast ett erkännande av nästans rätt att finnas till jämte en själv och med samma rätt som en själv. Ingen skulle lida på det, men alla ha gagn därav i längden. Gör alla rätt, men ingen gott, för det har man bara otack för. Det kan jag ju få om jag gör rätt också, men då är otacken oförtjänt och återfaller på den otacksamme.

— Ja, men tror du nu inte att samhället skulle bli enformigt av det där? förmodade Per. Alla gick där på sitt utmätta stycke av rätten och ändå hade ingen knappast armbågsrum. Jag misstänker det bleve grått i grått, ungefär som om vi alla skulle gå med hälsoskjortan, hälsobyxan, dito-västen och -rocken och hälsohatten som en del reformatorer vilja, fast det här nu skulle bli rättsartiklar och av mera andlig art.

— Nu måste jag svälja det invertes medlet för att svara dig, sade Lars. Men jag lär väl göra det ändå. Jag delar fullkomligt din motvilja för en normalplan, men jag tror den är obefogad. Ser du, den här reformen avser nu i första rummet att säkerställa den enskildes och samhällets rätt gent emot andra enskilda som vilja slå under sig båda till förmån för sin orätt. Alla andra om-

råden av det mänskliga livet komma sedan i andra och tredje rummet, allt efter sin vikt och art. Nu tror jag alls inte att ett rättssamhälle nödvändigt ska behöva bli enformigt. De olika yttringar som orätten dagligen och stundligen tar sig skulle ju försvinna, och saknaden efter dem skulle i vissa kretsar kanske bli stor, men tror du inte att rätten i sin tur också har utvecklingsmöjligheter eller rättare sagt: ska det inte finnas utvecklingsmöjligheter även på rättens grund och inom dess ram? Jo, säkert. I många former trivs det sköna, heter det, och det bör med lika stort fog kunna sägas om rätten. Vi känna den bara så litet. Skönheten har människan sökt ända sedan den tid då hon fick litet tid över mellan måltiden och jakten efter föda till nästa. Näst maten är det hennes andra behov kan man säga. Men för rätten är hon ganska likgiltig än i dag. Men som skönheten är förmer än mat och dryck borde rätten vara förmer än skönhet. Jag tycker till och med att det är skönheten själv renodlad och avklädd alla vanprydande klutar. Barmhärtigheten t. ex. anses vara skön och den ägnas lovsånger och monument. Men är inte rätten ändå mer? Den gör ju barmhärtighet och allt det där delvis överflödigt. Grått i grått behöver det alls inte bli. Rättssamhället är, som jag nyss sade, ganska

okänt och ingen kan veta vilka utvecklingsmöjligheter yppa sig där, vilka portar som komma att öppnas och vilket ljus som kommer att falla in.

För övrigt är det ju onödigt att gå för vitt ut. Den här frågan rör sig ju närmast om rätten till sitt eget arbetes avkastning för individen, och alla andra samhällsytringar bli väl oberörda i den mån de äro oavhängiga det ekonomiska. Om de anpassa sig efteråt och taga andra former blir väl en senare fråga. När förutsättningen inte strider mot samhällsarbete i princip utan tvärtom befordrar det, så gjutes väl nytt vin i de andra läglarna också efter hand. Jag tycker för min del, att det nuvarande tillståndet med fortvarande eller stigande olust i landet börjar bli enformig. Nomaderna visa sig föga självständiga utan gå helst i flock och farnöte. Tjuter den ena så stämmer den andra in, och slår den ena in på en ny väg på sin flykt från jorden och det alstrande arbetet, så är den banan inom kort fylld till trängsel. Ha vi en fabrikant av patensmedicin det ena året, så ha vi tio det nästa, ha vi en kringresande biografdirektör, en brottare, en cirkusägare och en dragspelstävlare det ena året, så ha vi ett-hundatjugutvå det nästa. Föröken eder och uppfyllen jorden! Och ha vi en reformator med en fråga i rockficksformat i år, så ha vi tjugu reformato-

rer nästa år med var sin fråga i västficksformat. Och ha vi hundra bönder i år, så ha vi femtio nästa, så det är lika enformigt och ödsligt och hopplöst på alla områden.

Nej, här behövs en invertes kur också, fortsatte Lars, och det består endast i vanligt sunt förnuft som tages in dagligen 2 à 3 matskedar på fastande eller fylld mage allt efter som man hava kan. Ha vi rusat med en vrång tid, så kan vi sätta klacken i backen och spjärna emot också. Se vi att det bär åt Hälsingland, så kan vi ju vända då. Dess förr vi komma till denna insikt dess förr äro vi botade. Jag har sagt att svenska folket sjunger på sista versen, och det gör det. Men det är på den visan de ha sjungit nu i femtio år, den nutida visan på den gamla melodien: "Jobbare är vi allihopa etc..." Sjung ett tiotal år till och jobba litet mera, så är det både slutjobbat och slutsjunget sedan. Nej, det är hög tid att taga upp en ny sång, en samlingens, hoppets och framtidstrons sång — än är inte Sverge dött, men det sover och träter i sömnen, pratar i sömnen och går i sömnen.

Se bara i stort sett på vårt liv som ekonomisk stat. Vad exportera vi mest exempelvis? Jo, råvaror och halvfabrikat. Malm, timmer, tackjärn och valsat järn i alla former. Jag tycker det påminner om en koloni, en Kongo-

stat, ett Marocko, där alla frossa på naturtillgångarna så länge de räcka. Norrlands skogar sågas ikull, timret flottas ned till kusten, lastas in på fartyg antingen som det är eller nödtorftigt sönderraspat och skickas i väg. Och runt om i bergena i Bergslagen sitta tyskar eller engelsmän och mala sönder vår malm i anrikningsverk och skicka hem produkten till fäderneslandets hyttor. Norrmän och värmländingar köpte Garpenbergs skogar, avverkade en vinter och nu talas det om att tyskar ska köpa det som är kvar. Garpenberg kommer av garpar som i regel voro tyskar. Tyskar ha döpt det, tyskar ha köpt det, om vi nu skola rimma. Med möda drevo vi ut främlingarna under Engelbrekt, nu äro de här igen, eller nu är bara deras pengar här och det är farligare, ty vinsten går dit där kapitalet är mantalsskrivet. Många av Bergslagens stugor stå redan på tysk botten, och en del av våra forsar rinna genom tyska händer. Och vad gör vårt arma folk? Träter, reformerar, håller tal, dricker kaffe och starkare drycker, super sig fulla och slåss ibland, diskuterar i åratals om en valreform eller om krogarna ska stängas kl. 12 eller 1 på natten. Kl. 12 är för tidigt av hänsyn till främlingarna, tyskarna som kanske komma till Stockholm för att underteckna köpekontrakt på malmförande områden i Sverges hjärta, Bergs-

lagen. Vårt folk kläder sig i purpur och kosteligt linne, spelar på tyska lotterier, lever på franska sardiner och rysk kaviar och skriver på växlar, när pengarna äro slut, och gör konkurs och blir släktforskare, när allt är slut. Varför tillgodogöra vi oss inte våra naturtillgångar själva?

— Det finns inte kapital, begriper du, sade Per.

— Kapital! Visst fan finns det kapital, ropade Lars. Hur mycket kapital är inte nedlagt i strunt. Hur mycket kostar en ny hatt åt en bondpiga, tror du, hur mycket kostar cigarretterna som röks opp i våra drängstugor, framför våra stationshus om söndagarna, och i våra hundra sinom tusen möteslokaler de gånger då samhället reformeras av stortaliga, femtonåriga, långhåriga unghinkar. Hur mycket går åt till biografbiljetter för att få se hur en prostituerad skapas i Köpenhamn eller hur risodling går till på Novaja Sembla. Vad angår det där oss och vad vinna vi på det? Vad vinner vi på vårt ohejdade resultatlösa föreningsliv med 632 basarer pr sommar och kyrksocken? Försliten nervkraft och rucklig ekonomi. Och under tiden får vårt bondestånd stupa på oöverbanneliga svårigheter, på det utförbara företaget att leva själv, avlöna folk och förränta kapital på jordens avkastning. Kanske är det främmande pengar nedlagda i vår

jord också när allt kommer omkring? Kanske vi slita ihop ränta åt franska bönder och tyska junkrar? Det skulle vara kronan på verket det. Och under tiden berusa vi oss med fosterländska fraser, supa oss fulla till minne av Gustav II, Adolf och Karl XII, medan tyskarna och de andra främlingarna sitta omkring i bergen malande vår malm och flinande åt Die dumme Schweden, sinsemellan frågande: "må inte de schwenske borde ha förmyndar?" Här behövs det bot, snar bot och stark bot. Först kräkrot så fraserna komma upp som ligga och herja i våra magar, och så medicinen: sunt förnuft kanntals, ämbartals, sunt förnuft i pipor och oxhuvud, i åmar och fat, sunt förnuft i timme och stund. Här ha vi i Sverge fem miljoner hästkrafter i forsar och fall. Fem miljoner hästar gå lösa, otämda brusande av kraft och vildhet, fem milj. hästar utan selar, tömmar och körkarlar. Vad skulle inte kunna uträttas med dem? England räknar och räknar med sina stenkolslortar, mäter ut med skäppa snart, men vi svenskar ha fem miljoner hästar som få gå lösa. Kraft, ser ni, gubbar, energi, möjligheter till allt, och en kraft som aldrig minskas så länge regnet faller och älvarna gå. Men vi ha inte kapital. Vi ha råd att supa och leva högt på alla de vis, men vi ha inte råd att spara ett öre och grunda kapital.

Våra drängar ha 25 à 35 kr. i månaden i kontant lön, bostad, vedbrand och allt fritt, men när hösten kommer och vi göra räkning ha de inte ett öre att fordra, men vi få städa ut cigarrättaskar, tomma buteljer, skäggpomada, socialisttidningar och priskuranter efter dem. Varför spar vi inte? Här i socknen infördes som ni minns skolsparbössor i alla folkskolor för att underlätta sparandet — ja, samtidigt sattes opp en karamellautomat vid våra järnvägsstationer — vart gå tioöringarna?

Våra fem miljoner hästar få skena som de vilja och skaka sina manar i otämd frihet, våra malmer få gå, våra skogar få gå, och våra pengar få gå, till slarv och lyx. När tiden kommer att de fem miljonerna hästar skola tämjäs och selas på finns intet arbete kvar åt dem i Sverge. Då får svensken gå och köra dem i ödemarkerna och sjunga sin vemodiga visa för kalhuggna marker och milsvida mossar, som aldrig blevo odlade, medan kraften, älvarnas kraft, vår kraft går genom strama trådar eller i hertziska vågor över land och hav till andra länder.

Om vi vände i tid till andra, sundare grundsatser och rättvisare system, så skulle olusten bortfalla, arbetsglädjen som vi förlorat komma tillbaka, och kapital skapas inom landet nog för landets behov. Bygd och odling skulle ö-

kas, ödemarkerna fyllas av röda stugor och flitiga män, emigrationen skulle stanna av, och Sverge, de outtömliga möjligheternas land, skulle inte längre vara en Kongostat, ett Marocko, ett fält för enskilt rofferi utan bli ett kulturland i allra bästa bemärkelse. Välmågan stege, hemkänslan kom tillbaka, och den verkliga tvångsfria försvarsviljan skulle komma, våra skeppsvarv skulle yngla lastångare och F-båtar flera kullar pr år, om de senare nu komma att behövas rättsstater emellan. Vi ha förutsättningarna, möjligheterna äro ännu i våra händer, men vi ha ännu inte viljan och ännu inte förmågan. Viljan skall den inre medicinen skänka oss, och förmågan få vi av den yttre.

— Om vi bönder nu som du vill, Lars, sade Anders, skulle bilda ett särskilt politiskt parti, om vi skulle lägga sadel på den gamla Grälle och ut och tornera, skulle vi skriva "Jordvärdeavgift" då på schabrak och fana?

— Ja, det skulle vi. Men när vi nu ha tre politiska partier förut och politiken som den nu är och skötes inte är vidare trevlig, så kunde vi lika gärna stanna hemma och sköta vår jord, bara vi fick inskriften antagen av ett annat parti, och framförd till seger. Det parti som först genomför den här saken, det har framtiden och dess tacksamhet för sig.

— Tror du att något parti törs på det?
frågade Per.

— Inte i år och kanske inte nästa,
men sedan få vi se. Är det så att partierna mena något med sitt myckna tal om sin reformvilja, så måste de göra det. Lagstiftningen har sysslat med småsaker för länge. Nu är den kommen till en kritisk punkt, då det skall avgöras både vårt och dess öde. Folkets trivsel inom ett lands gränser — viktigare problem finns väl inte.

— Det var dumt att vi inte fick ut Grälle ett tag, sade Anders. Det skulle ha varit roligt.

— Det är så måttligt roligt, sade Lars. Att fäkta med träsablar inför radpubliken, göra ett stort anlagt anfall, och så ropar ledningen "eld upphör", och du får sänka spjutet och börja kompromissa med motståndaren. Den svenske bonden har växt ifrån politiken eller rättare politiken har växt ifrån bönderna. I forna tider, då allting utvecklades mera efter raka lättförstådda linjer, då kunde vi deltaga, nu är det för invecklat, och vårt sunda bondförnuft är inte inriktat på sådana hårklyverier, därför bli vi lurade som oftast. Det är bara Daniel Persson som klarar sig, han är som en mört i vattnet, men så har han också varit både handlande och predikant i sina unga dar, och det ger alltid träning.

— Ja, men då mister vi inflytandet

alldeles då, sade Anders, när vi inte få ut med Grälle som egen partikamp.

— Gå in i det parti som verkligen vill hjälpa oss ärligt och varaktigt, och gör vårt inflytande gällande. Vad behöva vi lyda redaktörer och ämbetsmän, direktörer, präster, leviter, samariter och andra både iter och ister längre än vi vilja? Vi äro ju massan, vet ja', än så länge, och tränga vi oss fram till valbord och valskärmar, så vore det väl tusan om inte de andra skulle bli tvungna att lyssna till våra steg först och vår vilja sedan. Gå fram och rösta och inte ligg hemma på sofflocket när det är val och surna till. Vilja vi något, så måste vi driva det igenom. Den konsten kan alla utom vi bönder.

— Vi bönder kan inte konsten att vilja heller, sade Per.

— Nej, det har du rätt i, Per, medgav Lars. Men vi kan konsten att arbeta och konsten att lära och då vore det väl märkvärdigt om vi inte också skulle kunna lära oss konsten att vilja och konsten att hålla ihop; det är bara dessa två som fattas. Ja, och så konsten att driva igenom, men det är bara arbete, och arbeta kan vi.

Nej, nu är jag trött. Hej, gubbar!

— Hej! Hej! ropade grannarna och reste sig. Tack för i dag och god natt.

Förbundets för Rättsdemo- krati arbetsprogram.

Ledande grundsats:

Rättvisa åt alla.

Härvid fastslås följande rättsprincip:

I alla samhällets och medborgarnas inbördes mellanhavanden bör mottagen förmån uppvägas av fullt motsvarande och likvärdigt vederlag.

Politiskt program:

1) Varje svensk medborgare tillförsäkras rätt att på begäran så långt ske kan av det allmännas jordtillgångar få sig anvisad ett tillräckligt stort område för förvärvsplats och bostad för sig och sin familj mot skälig avgift.

2) En taxeringsreform genomföres, som tryggar en rättvis uppskattning av rikets alla sociala (samhällsskapade) värden å fast egendom, övriga naturtillgångar och monopolartade rättigheter. Taxeringen bör ske efter likformiga grunder under statslig ledning och kontroll.

3) a) De indirekta statsskatterna utbytas gradvis mot årliga avgifter å de sociala natur- och monopolvärdena.

b) Kommunerna tillerkännas rätt att helt eller delvis utbyta sina kommunalskatter mot årliga avgifter å sagda

sociala värden inom resp. kommuner, med fritagande i motsvarande mån av odlings- och byggnadsvärdena från på dem vilande kommunalskattebördor.

c) Avgifterna å nämnda sociala värden sammantagna få under inga förhållanden bestämmas till högre belopp än att icke även innehavaren tillförsäkras sitt skäliga vederlag.

4) Det bevillningsfria avdraget bör effektivt höjas.

5) Tillfredsställande utjämning av respektive kommuner påvilande skattebördor verkställes.

6) Statens och kommunernas produktiva företag skola förvaltas i allmänhetens intresse, så att det allmänna icke genom överpriser tillgodogör sig vinster, som få karaktär av indirekt beskattning. Staten och kommunerna skola även, där så finnes lämpligt, upptaga konkurrens med truster och dylika sammanslutningar för att förhindra oskälig prisstegring.

7) Statssubsidier utan vederlag upphöra. Anses staten i vissa fall böra understödja enskilda näringar, måste det ske i form av lån eller mot aktier eller dylikt i de statsunderstödda företagen.

8) Utredning åvägbringas angående gradvis inskränkning av rätten till in-teckning av de sociala natur- och monopolvärdena.

9) Kvinnans rättsliga likställighet med mannen genomföres.

10) Alla fullmyndiga medborgare beredas lika inflytande på allmänna val i stat och kommun.

11) Medborgarna givas tillfälle att i lämplig omfattning utöva direkt inflytande på lagstiftningen genom initiativ och referendum.

12) Den privilegierade första kammaren upphäves.

13) Social etik (sammhällsmoral) uppställes såsom ett obligatoriskt undervisningsämne i de allmänna skolorna.

14) Riksdagens och folkets inflytande på utrikesärendena utvidgas. Arbetet för den internationella rättsordningens utveckling främjas systematiskt medels skiljedomstraktater m. m. Förbindelserna mellan folken vidgas bl. a. genom en steg för steg genomförd konsekvent frihandelspolitik.

Årsavgiften, för vilken även Rättsstaten erhålles, är minst 2 kr.

Anmälan om medlemskap adresseras till

**Förbundet för Rättsdemokrati,
Stockholm C.**

RÄTTSSSTATEN

Tidskrift för social etik och ekonomisk reform

Under medverkan av ett flertal sakkunniga
medarbetare utgiven av

Johan Hansson.

Rättsstatens program är kortast och mest träffande uttryckt i dess namn. Tidskriften skall i mån av förmåga söka verka för uppnående av en verklig rättsstat, d. v. s. en samhällsordning, som i alla avseenden, ekonomiskt, politiskt och socialt, är baserad på rättvisa. — Alla, som gilla denna strävan, inbjudes vördsamt till prenumeration på tidskriften. Medlemmar i Förbundet för Rättsdemokrati erhålla Rättsstaten utan extra avgift.

Rättsstaten utkommer med ett ordinarie minst 32-sidigt häfte i kvartalet och med extranummer däremellan i mån av behov. Extranumren sändas dock blott till medlemmarna i Förbundet för Rättsdemokrati. All prenumeration verkställs genom tidskriftens exp. Tunnelg. 19 B, *Stockholm.*

Pris för helt år 2 kr. Halft år 1 kr.

**Köp och sprid rättsdemokratisk
litteratur!**

Vänd!

Från _____

Svenska Andelsförlaget

Stockholm C.

kan rekvireras:

Carl Larsson i By: Odlarens organisation.
25 öre.

Ernst Didring: Arvtagarna. Skådespel i fem
akter. 25 öre. Lyxuppl. 1 kr.

Kilian: Odlare. Dikter på åkern och vid bra-
san. 1 kr.

Torsten Ohlsson: Krig eller frihet? En
granskning och ett försvarskrav. Andra be-
arbetade upplagan 25 öre.

Sven Brisman: Georgeism och Socialism.
10 öre.

Patrick E. Dove: Social rättfärdighet. Soci-
aletiska och jordpolitiska tankar. 40 öre.

Jakob E. Lange: Socialekonomi. Grund-
satser och riktlinjer. 1 kr.

Severin Christensen: Rätt och orätt. En
populär framställning av moralen. 60 öre.

Franz Oppenheimer: Kapitalismens väsen
och ursprung. 50 öre.

Henry George: Den sociala grundorätten.
60 öre.

—>— Arbete och tullskydd. 2 kr.

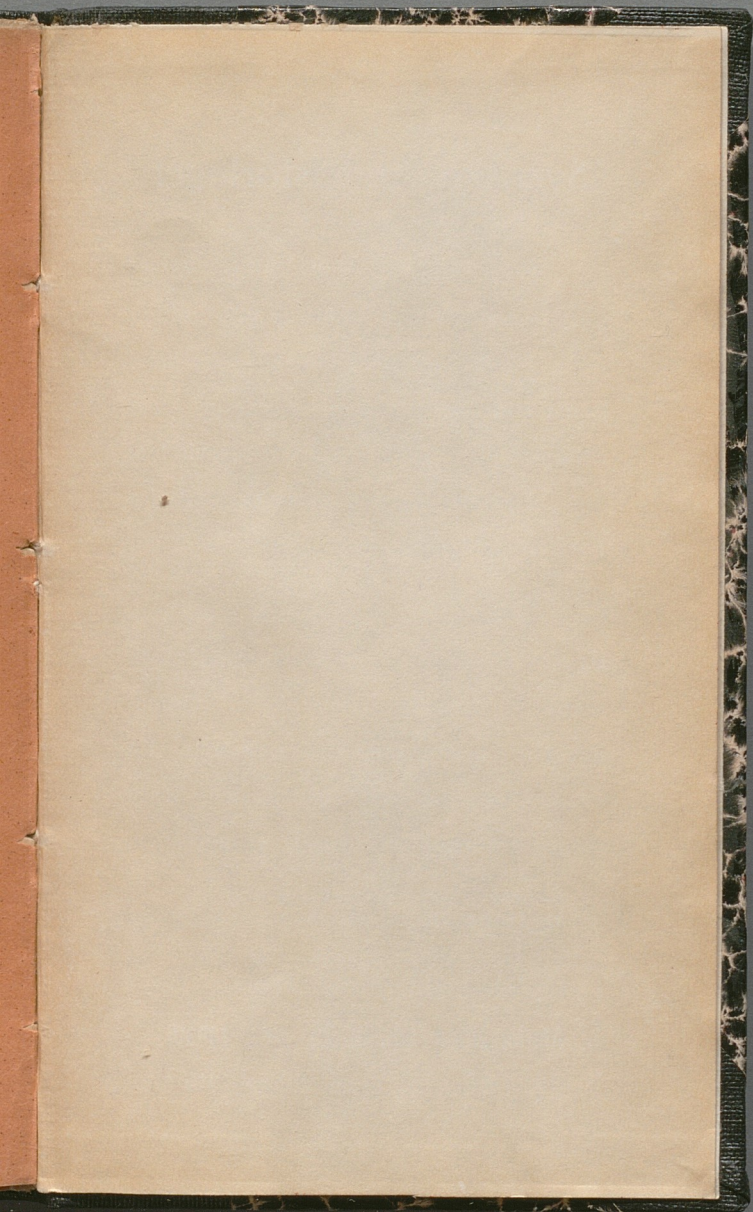
—>— Du skall inte stjäla. 10 öre.

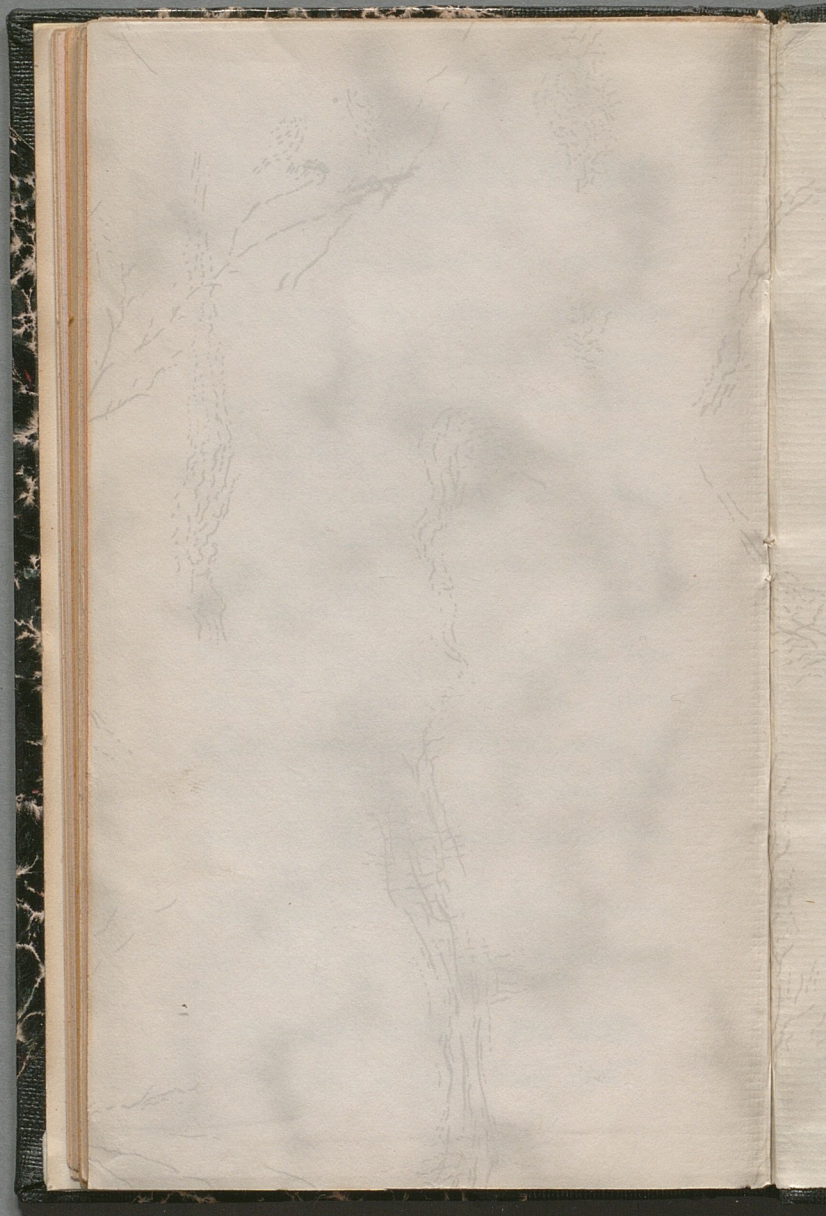
Johan Hansson: Arbetslönerna och jorden.
75 öre.

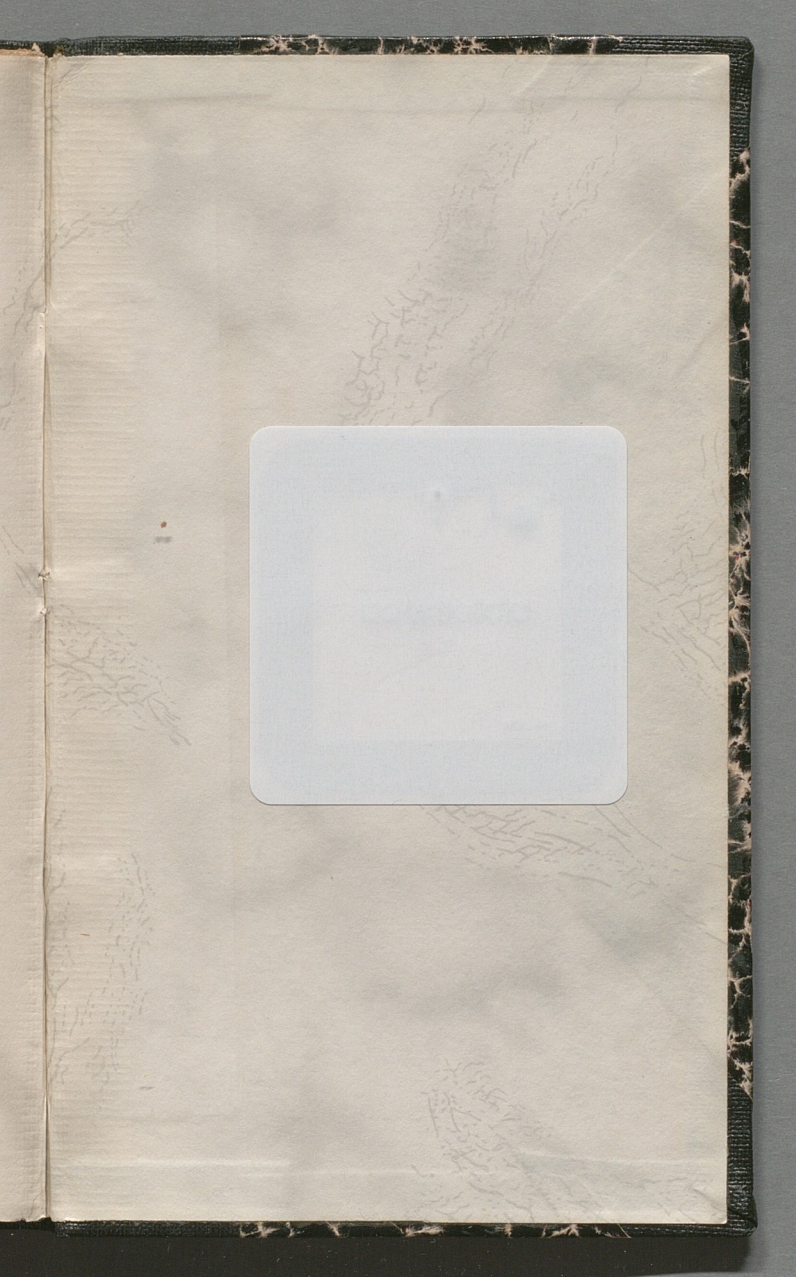
—>— Jorden eller jordvärdet. 50 öre.

—>— Verklig självstyrelse. 30 öre.

Aterförsäljare erhålla 25 proc. rabatt.

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 337 987 2

ST
19

www.books2ebooks.eu